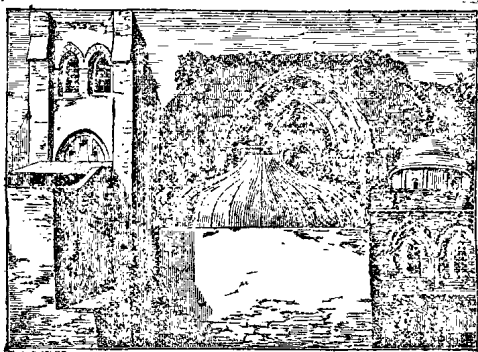

Մ Ի Օ Ն

Ա Մ Ս Ա Գ Ի Ր

ԸՉԳԸՅԻՆ, ԲԸՆԸՍԻՐԸԿԸՆ, ԳՐԸԳԻՏԸԿԸՆ
ԵՒ ՔԸՂԸՔԸԿԸՆ

ԵՐՐՈՐԻ ՏԱՐԻ
ՇՐՋԸՆ ՍԻԸՍԵԸՅ

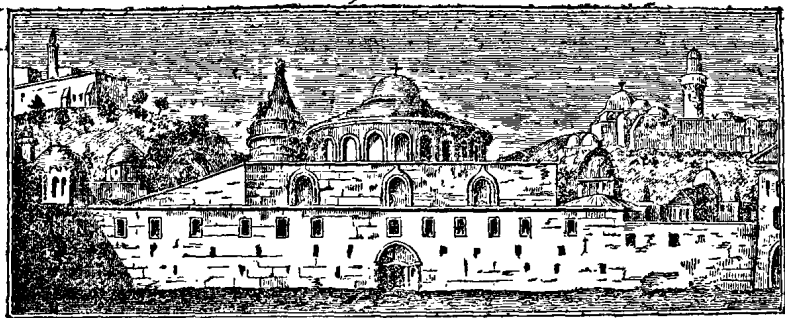

ՅԵՐՈՒՍԸՂԻՄ

Ի ՏԳԱՐԱՆԻ ՍՐԲՈՑ ՅԱԿՈՎԲԵԱՆՑ

1868

ԵՐԱՐԻՒՄ ՏԱՐԻ
ԹԻՒ 6.

Մ Մ Մ Ա Գ Ի Ր

ՅՈՒՆԻՍ 30.
1868.

ԱՅԳԱՅԻՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԳԻՏԱԿԱՆ

ԷԶՄԻԱԾԻՆ ԵՒ ԱՐԱՐԱՏ

ԵՐԱ Խորայելի որդիքը իրենց հայրենի երկրէն տարագրուած Բաբելոնացիքն եւ Պարսկաստանի գերութեան մէջ կը տառապէին, հայրենեաց սէրը կը րոտիպէր որ ամեն եկաւորներէն եւ անցաւորներէն հարցնեն՝ Թէ ի՞նչ վիճակի մէջ է արդեօք Երուսաղէմը, չէ՞ն արդեօք, Թէ անշէն եւ աւերակ։ Եւ հայրենասիրական անձուկն է, զոր կը յիշեցնէ մեզ Սաղմոսի յետապաշտապը. « Հարցէք զողոունէ Երուսաղէմի եւ գլխութենէ նորա, ոյք սիրէք զնա ։ Եւ սրտաշարժ սասացուածը գոգցես ամեն տարագրուածներու եւ պանդուխտներու սրտի խորոց ձայնն է. վրան զի ինչ որ էր նախնի Երուսաղէմը

մը Խորայելի զաւակաց համար, նոյն է իւրաքանչիւր մարդոյ համար իւր բնիկ հայրենիքը. նոյն է հետեւապէս եւ Հայու համար իւր Հայաստանը—իւր Երմիածինը, Երարատը, այլովքն հանդերձ, Եւբրէն եւ հայրենազգեցիկ անձուկ մի կը ստիպէ հեռաւոր օտարութեան մէջ պանդխտող իւրաքանչիւր Հայ զաւակ՝ լռելեայն իւր սրտի խորոց մէջ, եւ կամ բանաւոր ձայնաւ կը թեմար հարցնել՝ Թէ ի՞նչ վիճակի մէջ է Հայ հայրենեաց մեծամեծ յիշատակարանաց միջնափայրը — Երմիածին ։ Ի՞նչ խորհուրդներ եւ ի՞նչ ձեռնարկութիւններ կը յղանան հայրապետական խորհրդանոցի մէջ, եւ ի՞նչ գոր-

ձեր կը գործունէին ՝ Դ պայծառութիւն
Էկեղեցւոյ և ՚ի շինութիւն Լճիկն ,
Լյո հարցատիրութիւնը շատ բնական
է , վստն դի ուր որ մարդու գանձն է ,
իւր սիրտը եւս այն տեղ է : Հայու
ժառանգական գանձը իւր հայրենեայ
մէջ է , անդ է ուրեմն և իւր սիրտը :
Լյո գանձն է իւր նախնեայ յիշատա-
կարանքը (շէն Թէ անշէն) , իւր հօրե-
նական աւանդները , իւր նախնի Թա-
գաւորական հարստութեան մնացորդ-
ները , իւր հայրապետութիւնը , իւր
հնութիւնքը եւ ներկայի ակնկալու-
թիւնքը : Լնցած են երկար գարեր ,
անցած եւ յաջորդած են քանի մի սե-
րունդներ , յորմէ հետէ Հայաստանի
գաւազներէն շատերը կը բնակին հե-
ռաւոր օրաբութեան մէջ , սակայն ի-
րենց սիրտը հայրենեայ մէջ է և այ-
սօր իսկ երբ այցելութեան կ'եղանեն
իրենց բնիկ և նախնական երկրին , կը
յուզին և կ'այլալին անպատուժ ըզ-
գացմունքներով : Երբ կը տեսնեն հինա-
ւուրց Սասիւր , բաղնադարեան Լջ
միածինը , Լրարտեան բնագաւառի
բիւրաւոր կիսաւեր յիշատակարանը ,
իրենց սիրտը կը Թռտայ , աչքերը
կը պղտորին և արտասուայ կաթիլները
կը Թորին ծնօսներէն : Լյոյսէս իւրա-
քանչիւր հայրենի մնացորդներ , Սա-
սիսի երկնաբերձ կոթողէն սկսեալ մին
չեւ Սեւրապի անշուք եւ տափարակ
գերեզմանաբարը , վերին օդէն սկսեալ
մինչեւ ներքին ոտնակոխ փոշին , մի
առանձին սիրապետութի ունին հայու
սրտի վրայ : Եւ այնչափ զգալի է այս
սիրապետութիւնը : որ օտար ճանա-
պարհորդներն անգամ կըզգածին , յո-
րոց մէկը այս խօսքերով կը բացատրէր
իւր սրտի տպաւորութիւնը , « Երբ
Լրարտեան երկիրը կը գիտեմ , հետոյ
մի կը նմարեմ , որ աստուածային հո-
գւոյ ջրմուտքութեան հետքն է , կեն-

գանի շունչ մի կը զգամ , որ երբեմն
այս երկիրը գրաւող բարեմասնիկ մարդ-
կութեան խորհրդաւոր շունչն է Դ :

Սոյն օրինակ տպաւորութիւնները
այնքան աւելի սրտի գորանան Թէ հա-
յու և Թէ հայասէր օտարի սրտին մէջ ,
որքան յառաջդիմութեամբ վերակեն-
դանանայ նոյն երկիրը . և մեր աստծին
մի յայտնի ապացոյց է , որ Լջմիածնի
Լրարա անուն օրագրի հրատարակու-
թեան ձեռնարկութիւնը այսօր դրա-
ւած է ամեն մտախոհ և զգայուն հո-
յու մտադրութիւնը : Հայը մեծ բա-
րեաց ակնկալութիւն ունի Լջմիածնի
հայրապետական Լթոռէն , և այն աչ-
քով չլիսի նայի Լրարա օրագրի վե-
րայ , ինչ աչքով որ կընայի միւս ազ-
գային պարբերականներու վրայ : Հայը
կըստատէ տեսնել իւր սրտի , իւր բազ-
մանայ և ակնկալութեանց բղկուածքը
նոյն հայրապետական Լթոռոյ և իւր
օրագրի մէջ : Հետեւապէս որչափ մեծ
է հայու ակնկալութիւնը , այնչափ ընդ-
արձակ է և հայրապետական Լթոռոյ
գործողութեան շրջանը : Լյն Լթո-
ռը , որոյ նախկին հայրապետը Հայաս-
տանեայց լուսաւորութեան հիմը դը-
նելով՝ պսակուէր է Լրարաի գեղե-
ցիկ նշանաբանով , այն Լթոռը այսօր
եւս հայ սերունդի լուսաւորութեան
պարտքն ունի ժողովրդեան ոգեւորիչ
խրախուսանքներով , դպրոցներով , մա-
մուրով եւ ոգեպարար հրատարակու-
թիւններով :

Լրարա ( ) օրագրի հրատարակութիւնը
մասնաւոր գրաւական մի համարելով
այս գործողութեանը Լճը կը վաճա-
քի տեսնել ուրիշ նորանոր ազգաշէն
ձեռնարկութիւններ , մասնաւոր ազ-
գային նոր սերունդի դաստիարակու-
թեան և ընտիր եկեղեցականաց պատ-
րաստութեան նկատմամբ : Լճը կը
փափարի նոյն իսկ Լրարա օրագիրը աչ-

էիք ընդարձակ պարունակութեամբ տեսնել, ուր ոչ միայն ղետեղին Յայտաբարութեան մէջ նշանակուած յօդուածները, այլ և վիճակագրական տեղեկութիւնք, հայրենեաց ստորագրութեան հետ և պատկերներ նշանաւոր տեղեաց, փանօրէից, շինից և աւերակաց, նմանապէս ժամանակագրական հրատարակութիւնք Հայրապետական գործառնութեանց եւ եկեղեցական դատու տեսչութեան և կառութեան մասին : Ս'ենք յաւտով ենք, որ Բագը ոչ միայն սիրով կը նպաստէ և բարոյապէս ու նիւթապէս կը գործակցի Հայրապետական Լթոռոյ ազդաշէն ձեռնարկութեանցը, այլ և Լրարար օրագրի խմբագրութեան յոժը զօրացը նելու և ջըջանը ընդարձակելու համար՝ կը գտնուին Քանապէտ անձինք, որոնք յանձն կ'առնուն ուրախութիւն մասնակցիլ, եթէ այդպիսի բանասիրաց կարօտութիւն զգայ սուրբ Լթոռը : Կարճ ասելով, Բագը կը համարէ Լժպիածնի հայրապետական Լթոռը իբրեւ ազգային լուծեան ներկայացուցիչը եւ իբրեւ հայութեան պատկերը, ուրեմն՝ և որչափ գեղեցիկ և անթերի լինի այս պատկերը իւր ամենակերպ յատկութեամբ, այնչափ փառք է վեհափառ Լթոռիկոսին, պարծանք հայրապետական Լթոռին եւ միխթարութիւն լուծեան Բագին ։

Այս քաղցր դիպումներով կը
շնորհաւորեմք ահա՛ Աբարա օրագրի
հրատարակութիւնը և ամենայն յա-
ջողութիւն և յառաջդիմութիւն
մաղթելով՝ կը զեանդենք Սէնթ մէջ
վեհափառ Աթոռակոյսի կոնգալը և
նոր օրագրի յայտարարութիւնը ի գի-
տութիւն ազգայնոց ։

Գեորգ Ժառաջ Վրթեմուրի 1 . . . Լուսաւոր-
լահան Հայոց Անհագի սրբոյ Էջմիածնի ծանուցա-
ւեմք :

Հայրապետական ծանր պաշտոնն, զոր վերին Վաթախնամուծիւնն անբինեալ յոնձն արար մեզ, յամենայն շրջանս հոգեւոր տեսչութեան՝ մեքում քուռն հարեալ զաղօթքուս լուսաւորութենէ, որ միտէ սպեղանին քյառալադիմութեան Վրդիոյ յատարարիպէ երջանկութեան և բարոյական լուսաւորութեան, աներկմիտ քաջութեւն զմեզ դուռ գործել քստ մերովսանն կարողութեան յառաջ վարել զամենայն մտադրեալ գործք մեր ի ցանկալի Վրդիոյ սիրելւոյ, յորոց մին եւթմէն իսկ հրատարակել զարժանաւոր լրագիր ։ Այս աղաքաւ առաջադրեմք Անօգի արքայ Վրդիանի առանց յապաղանաց առնել զպատշաճ ճաւոր կարգադրութիւն — պատրաստ տեւ զամենայն պակասեալ պարագայս տպարանի Վթուոյս, որոյ տաղադրութեան հարկաւորելի տառքն ընդ մեզ բերեալ եմք, կարգել վերատեսուչ և միանգամայն տնօրէն զՎեր Վրդեպիկապոսն Վրէլ և օգնական նորին զերկուս ուսման տեղեակ արժանաւոր՝ վարդապետս, և տալ տպագրել զխտամետոյ լրագիր մի թանկարան Վրդապետն տնուամբ և օր ըստ օրէ անքուն հսկողութեամբ ջան ի գործ դրնել, զի ամենայն առարկայք վերաբերեալք ազգային կրօնական և բարոյական յառաջադիմութեանց, յառաջ տարցին համապատշաճ մերումեզ կարգադրութեան, և յետ աւարտմանն յայտնել մեզ զմերձաւորագոյն կարգադրութենէ Անօգի ք Ե Ե Ե մարտի 1868 ամի . Ն . 28 . ի սուրբ Վրդիանի

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

ԱՐԱՐԱՏ ԱԹՍԱԳԻՐ

Կրօնական, պատմական, բանասիրական և բարոյական աշխատություններ միասինք սուրբ Էջմիածնի:

Կրօնականին մէջ կը գրուին մեր եկեղեցական կարգաց և արարողութեանց վրայ տեղեկութիւններ. Կաթողիկոսաց գործեր. սուրբ Հարց գրուածներ, ազգային մատենագրաց կենսագրութիւններ, և ձեռագիր մատենից ծանօթութիւններ:

Պատմականին մէջ Հայաստանի նահանգաց, դաւառաց և քաղաքաց աշխարհագրական դիտելիք. վանօրէից և մենաստանաց ստորագրութիւններ. արձանագրութիւններ, որոց նշխարքներն են որ թերութեամբ ժամանակ ժամանակ հրատարակուած են օրագրաց և ամսագրութիւնց մէջ:

Բանասիրականը պիտի լինի Ազգիս վիճակին վրայ տեղեկութիւններ, ազգային դատասիրականութեան վերաբերեալ յօդուածներ, նամականիք, նախնեաց ճառեր, ճ նապարհորդութիւններ, ոտանաւորներ, թարգմանութիւններ և այլն, իսկ:

Բարոյականը՝ Սուրբ Գրոց վճռական առաւանդութեան ընդլայնումներ, ազգային յիշատակարանք, առակք, հանելուկք, ընդ որս և օրագրալուրք և այլ աչսպիսիք:

Բարարար տպագրուելու է ի սուր պարանի Աթոռոյս սուրբ Էջմիածնի նախաձեռնութեամբ և ընտիր տառերով և գեղեցիկ թղթով, առ այժմ ամօղ յամիս ութամալ թերթով յայտարարութեանս հրատարակուելէն երկու և միս ետքը:

Բարարար գրուելու է պարզ աշխարհաբար Հայաստանի Երեւանաց գաւառական լեզուով: Ազգիս եկե-

ղեցական կղերը առհասարակ ի հարկէ Բնագրիս բաժանորդագրելու գրութէ կրօնական նշանակուած է նորագինը երեք մանկթ, որք միայն տպագրութեան ծախքը հանելու համար որոշուած են և ոչ վաստակի ակնկալութեամբ:

Բաժանորդ գրուելու ցանկացող Ազգայինը կը հրաւիրուին իրենց ըստ ստորագրութիւնը յանձնել վիճակաւոր Գեր. Բաղնիսրդաց և նոցա փոխաւորդացը, կանխիկ վճարելով Բաւարասայ տարեկան արժէքը, որք անգամք են միանգամայն և գործակալք Բնագրիս:

Ս. Էջմիածնի. 1868. Սարգ:

ՈՒԹՅՈՒՆ

ՀԱՅԹԵՆԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆ

Ուսումնարաններէ և իւր ինքնին նշով լինել ի գրիստոսէ վասն եղբայր ինչ և ազգականաց բոտ մարմնաց: Գործ. հարգ. թ. 3:

Հայրենիք և հայրենասիրութիւն, Ազգ և ազգասիրութիւն՝ շատ ուրախ կան բառեր դարձած են մեր խորհրդածութեանց, խօսակցութեանց և գրուածոց մէջ: Եթէ բանաս այս վերջին քանի մի տարուան ազգային յիշատակարանները, ճառագրութիւնները, դրոյսները, թատերական հաստուածները, նամականին և մինչեւ անգամ աշակերտաց դպրոցական շաբադարձները, ամեն տեղ հայրենասիրութիւն կը կարգաս, ամենու մէջ ազգասիրութիւն կը լսեն (1): Այս մի դար

(1) Եւսկիս Հայրենասիրութեան և Ազգասիրութեան բառերու կարմու թեանը նայելով մեկը կը նշանակէ սեր առ հայրենի երկիրն և միւսն սեր առ Ազգն: Բայց որովհետեւ երկուսն ևս անխառնար իրարու տեղ

ի, և չմի ժամանակ այնչափ չեն կրկնը
ուեր հայրենասիրութիւն և ազգա-
սիրութիւն բառերը, ինչպէս ներ-
կայ գարուս մէջ, և ոչ մի դար այն-
պէս ցուակցութեան և սիրոյ կա-
րօտ չէ եղած մեր Ղզը, ինչպէս ներ-
կայիս մէջ, խօսքը իրականութեան
տեղ է բռներ, և ազգասիրութեան վե-
րայ խօսիլը՝ բուն ազգասիրութեան
տեղ: Իսկ ազգասիրութիւնը իւր
առանձին գծագիրն ունի և յատկա-
նիք, իւր առանձին լեզուն և յա-
տուէկ նշանաբանը, իւր կատարումն և
իւր արդիւնքը: Հազարաւոր աղաղակ-
ներու մէջ հայրենասիրութեան բարբառն
յայտնի է, և բխրաւոր գոջներու մէջ՝
նորա խորհրդանշանը ակներեւ: Նորա
լեզուն՝ Արփատուն է և նորա պոսկը՝
Երկիր, արտաքուք ազգակցաց համար
նշուիք եղբարց համար: Այս լեզունով
խօսեր են բոլոր հայրենասէրները, այս
պոսկով պատկուեր են ամեն ճշմարիտ
ազգասէրները: Այս է նոցա ուխտը.
« Եւրասիա ինդոսի նշով լինել ի
Վրիստոսէ վասն եղբարց իմաց և ազ-
գականաց ըստ մարմնոյ »: Այս թող լի-
նի և մեր համար ուխտ և նշանաբան:

Հայրենասիրութեան զգացմունքը
ամեն տեղ և ամեն ժամանակ բնական
և նուիրական զգացմունք է բարոյ-
ուած. և նորա զոհը՝ Կոտուծոյ և մարդ-
կան հաճելի զոհ, Դատ մարդիկ
այս սիրով վառուած՝ իրենց անձը զո-
հած են, և դարերը վկայած են որ
հայրենասիրութիւնը ցնորք չէ և ոչ

գործ գրուած են և շատ անգամ միայն եպիստո-
լոսիւն բարով հատկացուած է և ազգասիրութեան բա-
ռի իմաստը, ուստի մենք ևս մեր գրութեան մէջ ի-
րարմէ չը դատեցնիր, այլ շատ տեղ երկուսն ևս հա-
մանան իմաստով գործ գրինք: Մեր ազգային ա-
կիզմանի գրիչներն մէկը — Եղիշէ վարդապետը
— հայրենասիրութիւն և ազգասիրութիւն բառե-
րու տեղ գործ գրած ունի: Սուրբ Եսայի՝ ըստ ո-
րոս ազգ և հայրենիք սուրբ են հայրենասիր գրա-
հածքը:

երեւակայութեան ճնունդ: այլ ցոյ-
մունք և ճառագայթ է այն նուիրական
վառարանին, ուր Վրիստոսի սիրութիւնը
ամփոփած է մարդկային բոլոր բարի
զգացմունքները: Այն տեղ, ուր է սէր
գերդաստանի և սէր մարդկութեան,
այն տեղ է նայնպէս և սէր Ղզի: Ղզա-
սիրութիւնը զի դմունք է ընտանեկան
սիրոյն և մարդասիրութիւնն՝ զեղմունք
ազգասիրութեան: Այս երեքն եւս ի-
րարմէ աղբերացած են և իրարու վը-
րայ ամրացած: Եւնէ կանոնաւոր եւ-
զգայուն սրտերու մէջ սիրոյ ճառա-
գայթները կանոնաւոր կերպով ցոյ-
ցած են թէ՛ Վերդաստանի, թէ՛ Ղզի
և թէ՛ Վարդկութեան վրայ: Իսկ
Կոտուած, որ մեր սիրտը և կարողու-
թիւնը գիտէ, այնպէս ոտեղծած է
զմեղ, որ ամեն բանի մէջ փորքէն դէպ-
ի մեծը գիտնէ, մեր որդիքը սիրելով ու-
տանիք սիրել մեր ազգակիցները, և ազ-
գակիցները սիրելով՝ սիրենք զմարդիկ:
Մեր ընտանիքը զարգայնենք մեր հայ-
րենեաց համար և մեր հայրենիքը հա-
նուր մարդկուն համար: յիշէ կր փափա-
քիք բարիք անեն զմարդկուն մեր տա-
ղանդով, հանձարով և ստացուածքով:
մատակարարութիւնը մեր հայրենիքէն
եւ ազգէն սկսինք: վասն զի առանց
ընտանեկան սիրոյ՝ հայրենասիրութիւն
չլիւ, եւ ոչ առանց հայրենասիրու-
թեան՝ մարդասիրութիւն, վասն զի
ճշմարիտ զարոյց մարդասիրութեան՝
հայրենասիրութիւնն է, և զարոյց հայ-
րենասիրութեան՝ ոգին ընտանեաց:
Եւրեմի, ընտանեկան երջանկութեան
համար ազգ կործանել, և կամ ազգա-
յին երջանկութեան համար՝ օտար
ազգեր ոտնակոխ առնել, հրեշտակ
սկզբունք է այս, արտաքոյ բնական և
աստուածային օրինաց: Վրիստոս ևս մար-
դասէր ձեւանալով՝ ազգութիւն ար-
համարհել, և ազգասիրութեան էութե-
ան

Թիւնն ուրանալ՝ կրնանակէ ընտանիքը ջնջել, որ մեր որորանն ու գերեզմանն է եւ միանգամայն հայրենատիրութեան խանձարուրը :

Այսպէս ահա, հայրենասիրութիւն, որ ծնունդ է ընտանեկան սիրոյն եւ ճնող հանուր մարդասիրութեան, շարժառիթն է և մեր սրտի խորոց յազման և առարկայ ներկայ գրութեան : Բայց յառաջ քան բացատրելն թէ ինչ է հայրենասիրութիւն և ուխտ հայրենասիրին, տեսնենք ամենէն առաջ թէ ինչ է Հայրենիք և ինչ է Ազգ :

Հայրենիքն է մեր որորանը և գերեզմանը, հայրենակիցներն են մեր մարմինը եւ արիւնը : Հայրենիքն է այն հասարակաց մայրը, որոյ ծոյցին մէջ աւանդները կը ծնանին եւ կը զարգանան : Իսկ Ազգն է այն հասարակաց միութիւնը, ուր իրարու հետ կը միանան անհատները, օգուտները և շահերը, և ամեն կեանքերէ կը կազմուի ընդհանուր կեանք : որ չլուծանիր անհատներու հետ, այլ կը յարատեւէ անընդհատ : Այս ընդհանուր և յարատեւ կեանքն է միայն, որ կարող է անսպառելի բարութեանց աղբիւր լինել, յառաջող իմութեան սկզբունք, զարգացման ոյժ ու պահպանութիւն և ազգային մարմնոց ապահովութիւնն ու երջանկութիւնն :

Այս է հայրենեաց և ազգի համառօտ գծապիւրը, մոքի տուած բացատրութեանը նայելով : Բայց միթէ հայրենասէր սրտի համար ազգ և հայրենիք մեկնութիւն ունին և ռահման : — ոչ բնաւ : Ա՛նք գիտենք որ հայրենիքէն ընդարձակ ծովերով և ջամաքով բաժանուած հայրենասիրի համար, կարծես թէ, կենդանութեան կազդուրիչ տարերքը փոփոխուած են, ոչ նորա լեզուն նոյն լեզուն է, ոչ փառք՝ նայն փառք, և ոչ սիրտը՝ նոյն

սիրտը : Ա՛նք գիտենք որ մինք կրտիւրենք հայրենիքը, ինչպէս մեր կեանքը, և կրտիւրենք ճատ բնականորէն, ինչպէս կը շնչենք օդը : Ա՛նք գիտենք որ ազգի վիշտը մեզ կը վշտացնէ և բարեբաւ տուածիւնը մեզ կ'ուրախացնէ : Ա՛նք գիտենք որ հայրենասէրները ուրախութեամբ կը մեռանին Հայրենեաց և Ազգի համար : Բայց հայրենեաց գեղեցկութիւնն է արդեօք և ազգի երջանկութիւնը, զոր մենք կը սիրենք : — ոչ ամենեւին : Այսն զի որքան ամառնի է հայրենիքը և հայրենակցաց վիշտակը թշուառ, այնքան աւելի զգալի են հայրենասէր սրտին և այնքան աւելի սիրելի : Աւրեմն բուն իսկ հայրենիքն ու ազգն են, որ կը գրաւեն մեր սիրտը, և ոչ թէ նոցա շքեղութիւնը և վայելչութիւնը : Բայց թէ ինչու կրտիւրենք հայրենիքը, և ինչու սիրով կը մեռանիմք ազգի համար : — Հայրենասէր սրտերու մէջ պէտք է որոնել այս հարցման պատասխանը, վասն զի միտքը պատասխան չունի այս մասին : Ինչու (Յակոբ և Յովսէփ Նահապետները մահուան ժամանակ կ'երգուեցնեն իրենց որդիքը՝ օտար հողէ հանել իրենց ոտիկերը և տանել թաղել հայրենեաց մէջ, իրենց հարց հետ : Ինչու ասու ուսածախսոն Սովետս կենաց դպրութենէն ջնջուիլ կը խնդրէ իր ազգի համար, և ինչու Պօղոս կը փափաքի և կ'ուխտէ նզով լինիլ ի Բերսաուսէ վաւրն եղբարց և աղբականոց : Ի՞նչ միտք և ի՞նչ հանձար կայող է մեկնել և համոզել մեզ, բայց հայրենասէր սիրտը կը խանդաղատի և կը զգայ, որ արդարեւ հայրենիքը քույր է նաեւ ոսկերաց համար և այնչափ մեծ է ազգն, որ մարդ ուրախութեամբ կը փափաքի նզով լինիլ նորա վառաց, բարօրութեան և կատարելութեան համար, Աւրեմն, այն սէրը, որ կը վառի մարդ

դո՞ւնքնորի մէջ իւր հայրենեաց և աղ-
գի համար, այն սէրը բնական սէր է.
բայց ի հարկէ դատարարական թիւնը և
կրթութիւնը մեծ ազդեցութիւն ու-
նին նոյն սիրոյ զարգացման և անձեռա-
թեան համար: Այն մարդու սրտի
մէջ բնականօրէն մի ձգտումն կայ իւր
հայրենական և ծննդական երկրի հա-
մար, և մի համակրութիւն իւր աղ-
ջակցաց և հայրենակցաց համար: Բայց
զգայուն և կիրթ սրտերու մէջ այս
ձգտումն ու համակրութիւնը սրբ-
բուան զտուած են և նուիրականութե-
հասած: Հայրենասիրութեան հուրը
մարտը հոգնեցու մէջ սրբազան հուր
է և ազնիւ հուր, որոյ արտաքին երե-
ւոյթները մեզ յայտնի են, բայց ներ-
քին ջերմութիւնը, այն սքանչելի ե-
լիքարականութիւնը, որոյ հաղորդակ-
ցութիւնը սրտի և արեան մէջ է,
մեզ համար խանձկնելի է: Օտարա-
ցիւր օտարութեան մէջ, մեծացիր փա-
թամութեան մէջ, հեռի հայրենիքէ,
հեռի հայրենակիցներէ, բայց ունեցիր
սիրտ, ունեցիր կրթութիւն, և մի օր
անշուշտ սիրադ պիտի թռթռայ, աչ-
քեդք պիտի սլուորին արտասուներով,
և հոգեդ պիտի մնէ զքեզ հայրենիք
օրոնել, ազգակիցներ խնդրել, ճոխ
ապարանքներ խուսափել և զեղարք
չընել: «Անկաւ ի սիրտ նորա, կ'ասէ
Ս. Գրքը: Սովսիս համար, չընլ զեզ
բարբք զորդւովքն խարայէլի: Թողաւ
Սովսէս Փարաւոնի արքայական պա-
լատը, թագաւորական գերդաստանի
որդեգրութիւնը և ցանկացաւ իւր
բեռնակիր եղբարց հիւղերուն այցե-
լութիւն առնել, նոցա մէջ չընլ, նո-
ցա հետ ապրիլ և նոցա հետ մեռնիլ.
կամիք ասել, ջերմ սիրով սկսաւ սիրել
իւր արեւակիցները: Ասան զի, սիրել
կը նշանակէ ապրիլ, միայն անձը սիրել
կը նշանակէ անձի համար ապրիլ. մի-

այն ընտանիք սիրել կը նշանակէ ըն-
տանեաց համար ապրիլ, և աղք սիրել
կը նշանակէ աղքի համար ապրիլ: Աղ-
գի սիրտը կը բաբախի ազգասիրի սրտի
վայ, և իւր սիրտը ազգի սրտի վայ:
Ազգասէրը կը շնէ այն շունչը, ինչ
որ կը շնէն հայրենակիցքը. վասն զի
մի աներեւոյթ շունչ կայ, որ մէկէն
կ'անցնի միւսին: Այս սիրային առերեւ-
առութեան մէջ, այս համակցու-
թեան մէջ հայրենասէրը անձնաւա-
րութիւն չունի, նորա ցաւը և միւր
թարութիւնը ազգի մէջ է: Այս աղ-
գի հետ կը հիւանդանայ, ազգի հետ
կը տառապի, և ազգի հետ կը միմիջա-
բի: Այս արտի խորոց մէջ ձայն մի
կայ, որ միշտ կ'աղաղակէ. «Ա՛հ, ի
ձենջ հիւանդանայ և ես ոչ հիւանդա-
նամ: Այս սեպհականութիւն չունի,
վասն զի նորա սիրտը, բազուկները
սքնութիւնը, վաստակը, հարստու-
թիւնը, կեանքը և աղօթքը, բոլորը ազ-
գի համար են: Այս միմէ այս միայն:
Այ, ոչ, ազգի ցաւն զգալ, ազգի հետ
վշտանալ և ազգի հետ ուրախանալ,
այս հայրենասիրութեան զիւրին աս-
պարէզն է: Այս աւելի գերազայնը,
սուելի սքանչելին, աւելի ծանրն և փա-
փաքելին, այսինքն ազգի դառնու-
թեան բաժակը խմել, որ ազգի քիմ
քը քաղցրանայ. ազգի յանցանքը ու
պաշտարել և նորա մեղաց համար մեռ-
նիլ, որ ազգը ներողութեան արժա-
նանայ, ազգի համար ջնջուիլ յերկրէ
և երկնքէ, որ ազգը երկիր և երկնք
ունենայ. ազգի համար նոյով ընիլ,
որ ազգը օրհնութեան արժանանայ:
Այս սեղ է ահա հայրենասիրութեան
նուիրական կատարը, այս տեղ է հա-
րենասիրի ուխտը, և այս էր օր պայ-
ման կը դնէր Սովսէս և կը պաղատէր
«Այլաւմ գբեզ, Տէր, եթէ թողու-
զնդս ժողովդեան, թող ապտ թի

ու՛ ջնջեալս զիս ի գալիսութենէ քուսմէ,
 յոր գրեցեր ո՛ր (Եւ. ԼԲ. 22.) Լ՛յս
 ցաւով և հեծութեամբ կ'աւազէր Պա-
 զոս, «Աւազէր ինդրէի նշով լինիլ
 ի Քրիստոսէ վասն ազգականաց իմաց և
 եղբարցոյ Լ՛յսպէս կը փափաքէր և Նրե-
 միաս, որ իւր գլուխը ծով դառնայ և
 աչքերը արտասուաց աղբիւր՝ իւր ազ-
 գի փախաբէն լսուր, «Ս' ասոր զգը-
 լուիս իմ ջուր, և զաչս իմ յաղբիւրս
 արտասուաց, զի նստէի և լայի զմզմ
 ժողովրդեան իմոյ ո՛ր Լ՛յս է հայրենա-
 սէրներու ուխտը, այսպէս ուխտած
 են հին և նոր Եւթոփ անձման պատ-
 քաճախասները, Լ՛յս լեզուով խօսած
 են մարդկային ազգի պատմագրու-
 թեան մէջ եղած բոլոր ճշմարիտ ժո-
 ղովորածներն իւր, աղգասէրները և
 մարգասէրները, Չափազանց սիրող-
 ները չափազանց վեպեր կրած են, ու
 մանք նշովուած ու մառնուած են, ու
 մանք տանջուած և չարչարուած են, և
 շատերը իրենց կեանքը ուրիշներու
 կենաց համար զոհած են: Արքայ անի-
 ճից և նախատանայ խաչի վրայ բարձ-
 րացուց այն երկնային Սարգաւելը,
 որոյ սիրտը բոլոր մարգկութեան սրը-
 տի վրայ էր, և բովանդակ մարդկու-
 թեան սիրտը՝ իւր սրտին վրայ, այն
 սրտին վրայ, որով հիւանդ ապեւրը
 կ'ողեւորին և կը կենդանանան և ճշն-
 շեալ ժողովուրդները կ'ազատին և կը
 զօրանան: Նրանի ժողովրդին, որ չը-
 հեռանար այս փրկարար սրտէն: Լ՛յս
 անբուժելի թշուառութիւն չունե-
 նար երբէք, և ոչ մշանջեալս գե-
 րութիւն: Արքայ դատապարտեց ան-
 նման հայրենասեր Սովետը չքմանել
 Լ՛եւտեաց երկիրը, «Հանգիման տես-
 ցես զերկիրն, և անգր մի մտանիցես ո՛ր
 Արքայ դատապարտեց Պողոսը իւր հայ-
 րենի յուսոյ համար ծանր շղթաներ
 կրել. «Ս' ասն յուսոյն խորայնի կամ

ի շղթայս ո՛ր (Գործ. ԻԷ. 20): Արքայ
 ճանչորհիլն և սուրբն Գրիգոր խոր-
 խորաւոր իջաւ, և Տրդատ ու Ներսէս
 դառնութեան թիւնայլց բաժակը
 քամեցին, իսկ սուրբ Սարգանաք և
 Իւստինիանք իրենց անձը զոհե-
 ցին, վասն զի ճշմարիտ սէրը առանց
 զոհի չէ: Երգարեւ հայրենասիրու-
 թիւնը այնչափ բնական է, որ մենք
 հեթանոսական դարուց օրինակներ
 եւս կարող ենք յառաջ բերել, ինչ-
 պէս են Կողորմ (Ա), Դեցիլու (Ա) և
 Եւթոփ, բայց ըզձալն է մեզ մանա-
 լանդ այն հայրենասիրութիւնը, որոյ
 երկրաւոր մասունքները զոտւած են
 երկնային սիրով, որոյ առարկան է
 մանաւանդ ազգի բարոյական կենդա-
 նութիւնը, կատարելութիւնը և լու-
 սաւորութիւնը, և որոյ հիմնաքարն է
 Քրիստոնէութեան ազատարար եւ
 անյաղթ ոգին: Լ՛յս տեսակ հայրե-
 նասիրութիւնն է որ կը խորտակէ ժո-
 ղովորեան շղթաները և հայրենիքը
 կաղատէ ապականութենէ: Թող հա-
 մայրմբին ընտանիքներ, թող գումա-
 րին ժողովուրդներ, և թող շինուին
 քաղաքներ, այս ամենը մեղուի և մըր-
 ջունի աշխատանք է: Եւթոփ թող իրա-

(1) Արքայ վերջին թաղարար Աթենացոյ: Սա
 թաղարարելով 1160—1162 թուականին նախ քան
 զՔրիստոս, երբ Աթենացիք և Դորիսացիք խորա-
 գե՛մ կը պատերազմէին, պատգամախօսէն լսեց որ
 այն կողմ յաղթող պիտի գտնուի, որոյ թաղաւորը
 զոհուի: Ազատութեանը զոհեց սա իւր անձը իւր
 ազգի համար և Աթենացիք յաղթող հանգիստանա-
 նա թիւնը, որ Աթենացիք արժան չը համարեցին ուրիշ
 մէկը նորոս տեղ թաղաւոր գծել, և այսպէս վերջ-
 ցուցին իրենց թաղաւորութիւնը:

(2) Դեթատ—Մոսէ եր հիւպատոս Զուովմայեցոյ
 (315 տարի Քրիստոսէն առաջ) որ ազատեց Կու-
 նելիոս Կարոյ Վանիսացոյց պատերազմին մէջ, իսկ
 երկու տարին յետոյ Լատիսացոյց գե՛մ ունեցած
 պատերազմին մէջ իւր անձը զոհեց որ յաղթութիւն
 պարգեւէ Զուովմայեցոյ: Անվհեր վաղեց գեղով
 թշնամեաց բանակը և սպանուեցաւ, որով և Զե-
 ուովմայեցիք յաղթող գտան:

առնելը հաստատուելի, արգարութիւնը
թագաւորէ, լուսաւորութիւնը ծա-
ռալի. — ահա մարդու աշխատանք, ա-
հա ձգմարիտ հայրենասիրի բաղձանք :
Վասնզե, այս վեհամական գաղափարը կը
ծնանի մարդկութեան համար՝ Պղա-
սան, Սկրատ, Վալիլէ և Վեփսն,
իսկ վայրենութիւնը և արտապետու-
թեան ահռելի կիրքը կը ծնանի Չին-
գիսիսաններ և Վենիթեմուրներ : Վա-
պրն զի, ինչպէս կատարեալ մարդը՝ նոյն-
պէս և կատարեալ հայրենասէրը լու-
սաւորութեան քաղաթիւն պէտք է որ
երեւին :

Ղեմարիտ հայրենասէրները և ժողո-
վորդասէրները իրենց ազատութիւնը
մատնած են և կեանքը զոհած, որ
պէս զի ազգը և ժողովուրդը կեանք և
սնունդ ունենայ արգարութեամբ և
ազատութեամբ, վասն զի, արգարու-
թիւնը ժողովրդի հոռնձն է և հայր-
իսկ ազատութիւնը՝ նորա հարստու-
թիւնը, հանգստութիւնը և փառքը :
Վասն զի, կեանքն ուտել խմել չէ, այլ
բանական կատարելութիւնը, առանց
որոյ չկայ մարդկութիւն, չըկայ և ազ-
գութիւն : Վեթ կեանքը զոհելը դիւ-
րին է ազգասիրի համար, կարծիք չը-
կայ որ իւր գոյքը զոհելը ազգի օգտի
համար՝ եւս ուտաւել դիւրին է :

Հայրենասէրները շատ անգամ ա-
պերախտութե հանդիպած են իրենց
սիրած ազգի կողմէն և կը հանդիպին.
բայց ոչ ապերախտութեան վրէժխն-
դիր են ; ոչ արտունջներէ կը փռանան
և ոչ բանտէ և կախարանէ կը դարհու-
րին : Սովսէս կենաց գարտութենէն
կը խնդրէ ջնջուիլ այն ժողովրդի հա-
մար, որ անթիւ ապերախտութիւն
ներ և թշնամանքներ յարցոյն րա գէմ,
նախատեց, յանդիմանեց և դառնա-
ցոյց : Պօղոս կը խնդրէ նըով լինիլ
այն ազգի որդւոյ համար, « Որք նը

զովք նզովեցին զանձինս, ոչ աւտել
և ոչ ըմպել, մինչև սպանցեն զՊօղոս »
(Գործ. ԻԳ. 14) : Հատ հայրենասէր-
ներ գերեզման անգամ՝ չունին այն
հայրենեաց մէջ, զոր կը սիրեն և որոյ
համար իրենց անձը կը զոհեն. « Վա-
ռն ոչ որ գիտաց զգերեզման նորա (Սով-
սիսի) մինչեւ ցայսօր » (Օրին. ԼԴ) :
Հասերու անունն անգամ բերել ջա-
նացած են այն ազգի մէջէն, որոյ սե-
րոյ համար խնդրած են նզով լինիլ.
« Վարձ ի մէնջ, բարձ ի մէնջ, բարձ
զգա » (Գործ. ԻԱ. 36) : Ժողովուրդը
շատ անգամ մղած, մերժած և հեռա-
ցուցած է այն աննման հոգիները, որոնք
անբաւ կապով կապուած են եղեր ժո-
ղովրդի հետ, և չէ կամեցեր նուիրա-
կան հայրենիքէն մի բուռն հող ան-
գամ տալ նոցա՝ թաղուելու համար :

Հայրենասէրները հայրենիքը սիրեր
են նոյն իսկ հայրենակցոց համար, և
ազգը սիրեր են նոյն իսկ ազգի հա-
մար, իսկ իրենց բաժինն եղեր է նը-
զովք և ապերախտութիւն, զոր, ա-
ռանց նեղանալու, սիրով խնդրեր և
ընդունէր են : Վասն է ահա ոչ միայն
ժողովրդասէրներու և ազգասէրներու
վարձը, այլ և մարդկային ազգի ամեն
նշանաւոր բարերարներու : Սինչև որ
նոքա չեն նզովուեր և չեն զոհուեր
բանտի մէջ, պատերազմի մէջ, կախա-
ղանի վրայ, խարուկի վրայ, նոցա սէրը
իւր լուծեանը չէ հասեր : Վասն զի
նոքա այն նուիրական շիշն են, որոնք
մինչև չը բեկուեր, բովանդակ անու-
շահաստութիւնը չը ծաւալիր ժողովրդ-
դի վրայ, ազգի վրայ և մարդկութեան
վրայ : Վարդկութիւնը շատ անգամ
արձաններ կը կանգնէ այն անձանց
համար, որոնք ժողովուրդը կը մոռ-
թեն, և ընդհակառակն՝ կախաղան կը
պատրաստէ այն անձանց՝ համար, ու
րոնք ժողովուրդի սիրով կը տալորին : Հատ

ուշ միայն ժողովուրդը կըզգայ և կ'աբա
տասուէ իւր խելական բարերարներու
համար ։ և այս է ժողովրդասէրներու
կամ ազգասէրներու անեղծ փառքը և
անմահ յայլթանակը ։ Սակայն , պիտի
խոստովանինք որ ապերախսութիւնը
ամեն ժամանակ ուղղակի ժողովրդէն
չը բղկնէր ազգասէրներու դէմ , այլ
տեսակ մի անձնապաշտ , չարակամ և
փայրենամիտ անձերէ , որոնք երբեմն
իբրեւ ժամատխոս կը վարակեն ժողո
վրդի սիրտը , միտքը եւ իր բարե
բարներու դէմ կը գրգռեն ։ Այս ան
տակ անձինքը միութեան բաժանարար
նէր են ։ Վասն զի մարդը միացած է
ընտանեաց հետ , ազգի հետ և մարդ
կութեան հետ ։ Վիճակութեան մէջ է
ամբուլթիւնը , զոր գերութեան և ըս
տիկութեան երկաթները կարող չեն
խորտակել ։ միաբանութեան մէջ է
նայնպէս փոխադարձ օժանդակութիւ
նը և կենսութեան Հետեւապէս միացածը
բաժանել կը նշանակէ սատանայի գործ
գործել իսկ միացածը հալածել , հա
րջատահարել և մահացնել , ինչ անուն
կարէ ունենալ այս սարսափելի գործու
թութիւնը ։ Սակայն , զգայուն որտեքը
հեծութեամբ կը տեսնեն շատ անպամ ,
որ եղբայր եղբոր , ազգ ազգի շղթա
ներ , դարբնած ունի , կը տեսնեն փո
խանակ օգնականութեան՝ որբայիլոծ
հարստահարութիւն , և փոխանակ Քը
րիստոսի քաղցը և մարգասէր պատկե
քին կ'այէնի ուրուականը ։

Իսկ երբ այս չարեաց աղբիւրը կը
հետապնեն , կը նշմարեն ակներեւ , որ
այս ամենը սգիտութենէ եւ անկրթ
թութենէ յառաջացած են և մարդաց
ու ազգաց փոխադարձ պարտուց ան
կատարութենէն ։ Վասն զի , ամեն ան
հաս պարտք ունի իւր արդիւն օգնե
լու , և իւրաքանչիւր ազգ պարտք ու
նի մարդկութեան օգնելու ։

Որովհետեւ , ինչպէս անհատները
ազգութեան սնդամ են , նոյնպէս և
իւրաքանչիւր ազգ սնդամ է հանուր
մարդկութեան ։ Ինչպէս ամեն անհատ
պարտական է իւր ազգի իրաւունքը
և արդարութիւնը պաշտպանել , նոյն
պէս ամեն ազգ պարտական է ազգաց
իրաւունքը վերականգնել , եթէ յա
փշտակուած են ։ Վասն զի , իրաւունք
պաշտպանել կը նշանակէ հանուր
մարդկութեան բարերարելը ։ Վերա
տես Վարդանի մէջ , Հոնիգրաս թեր
մոփիլէի , Թեմիստոկլէս , Սալամինի և
Վարդան Հաւարձանի մէջ , հայրենի ի
րաւանց համար պատերազմելով կը
պատերազմէին մարդկային ազգի ու
պագայի համար ։ Այս ազգը , որ ուն
տարբերութեամբ կը նայի իր գրացի
ազգի ճիշմանը և հարստահարութե
նը վրայ , նա ինքը իր համար փոս կը փորէ
ուր անպատշաճ օր մի պիտի թաղուի
Իսկ այն ազգը , որ ինքը արդէն իւր
օգտի համար անտարբեր է , նա մի փր
տած մորմին է մարդկութեան մէջ ,
որ աւելի լաւ է չորս կողմը պատ քա
շել , քան թէ թաղուէ որ իւր հոտը
տարածուի և ուրիշները ևս մահացնէ ։
Թէ ինչու մեր նիւթէն հեռանալով
այս ազգաց համեմատութիւնները յա
ռաջ կը բերենք , անպահով եմք , որ մի
տողիւր ընթերցողները կը հասկանան
մեր նպատակը ։ Սեր նպատակը ոյն
քան տրամաբանել չէ , որքան ջերմու
ցնել վասն զի մեր առարկան Վէրն է ,
որ ջերմութեամբ զգալի կը լինի , քան
թէ տրամաբանութեամբ ։ Ազգաց
պարտուց և վիճակի վրայ խօսելով
կամիմք ցոյց տալ հայրենասիրի զգաց
ման ամենավերին կէտը , և պատկերա
ցնել թէ ինչ ծանր վիճակութեան
տակ է նորա փափուկ սիրտը , երբ սըր
տին համապատասխան չէ իւր հայրե
նեաց և հայրենակցաց վիճակը ։

« Այն հայրենասէր սիրտը, այն ազգասէր թափանցիկ աչքը, որ կը դգայեւ կը տեսնէ թէ իւր ազգը ոչ միայն ընդհանուր մարդկութեան օգնելու կարողութիւն չունի, այլ և իրօքին անդամ անասորքեր է, և ազգաց մէջ խեղաթիւր անդամալոյծ մի համարուած է: Այն սիրտը, որ գրկած ունի իւր հայրենիքը, իւր բոլոր ազգը և նորա վիշտն ու տառապանքը, այն սրտի նման ծանր բան չըկայ աշխարհիս վրայ: Այս ոչ իշխանական խղճախճանութեամբ մէջ թրախուլութիւն ունի, և ոչ թափառարական հանդիսից ժամանակ բերկրանք: « Բնդէր՝ արուած և տխուր են երեսք քո, և հարցնէ Արաշէս Պարոնի թագաւորը իւր տակաւարեւոյն Նեմի խորոյնցայն: — « Սխմիդ ոչ արուած և տխուր լիցին երեսք իմ, կը պատու իմանէ Նեմի, վասն զի քաղաքն եւ տուն հօր իմց անասպատէ և դրունքն ազականեալ ի հրոյդ: Ի՞նչ է արեմն բողձանքդ, վերապին կը հարցնէ թագաւորն: Նեմիի սիրտը կը բարախի, միտքը կը յուզի, կը գողգողայ սաստիկ այլալոյսութենէն, և կը ինգրէ իւր հայրենիքը դառնալ, որ թէպէտ աւերուած ու այրուած էր, բայց քաղաք էր իր համար: Կը որաղատէ Նեմի: « Տէր, եթէ եգիտ ծառայ քո շնորհաս առաջի երեսաց քոյ և կամիս՝ յըզեա զիս ի Հրէաստան, ի քաղաքս յիշատակարանաց հայրն իմցդ, և երբ կը կատարուի խնդիրը, կարծես թէ ծանր տրտմութեան ճովեցուցիւ ապառաժ վէմը կը յնդի կուրծքի վրայէն իբրեւ ամենաթեթեւ գտրոյն: »

Այն հայրենասէրը, որ կը տեսնէ իւր հայրենիքը աւերակ, քաղաքները հիմնայատակ, նուիրտիան տաճարները փլեւալ, նախահարց գերեզմանները կոխան օտարաց, և յիշատակարաններ

որ ու փառքը եղծուած, միթէ չաղաքակէր խորին թախմութեամբ, ինչպէս Նեմի: « Սխմիդ ոչ արուած և տխուր լիցին երեսք իմ, վասն զի քաղաքն և տուն հօր իմց անասպատէ, և դրունքն ազականեալ ի հրոյդ: »

Այն սրտացած ազգասէրը, որ լցած և բարոյականութիւն կը քարոզէ և աւերտեսաց երկիր տա ազատութիւն կ'աղաղակէ, և կը տեսնէ որ իւր ժողովուրդը գարձեալ գերութիւն ու Վախատու կը սիրէ և բռնակրութեան տխուր լի կը փախալի, ջանկարով ձի և ջորէ լինել: քան թէ մարդ, այն առաջնապեալ ազգասէրը ինչպէս չը կրկնէր, « Տէր, եթէ թողուս զմեզ ժողովուրդ գեան իմց, թող, ապա թէ ոչ ջնջեալիս ի գաղութենէ կենացդ: »

Այն ազգասէրը, որ կը տեսնէ իւր եղբարքը և ազգականքը մոլորուած ոչ խորնելու նման ցրուած, անտուն անօգնական, ընտանեկան և հայրենական միութարութենէ զրկուած, մոխիրը իրենց համար հայ գարձած, և իրենց բնակին քրտամբք և տրտաւոր խառնուած, յերկրէ երկիր թափառական, իրենց անունը և յիշատակը մոռցած, այն վշտալարաբա ազգասէրը ինչպէս չուրտէր, « Ախարբ խնդրէի նզով լինիլ ի Բրիտանի վասն ազգականաց իմց և եղբարց: »

Այն ժողովուրդասէր, որ կը տեսնէ թէ իւր ժողովուրդը գտնէ այնչափ չը սիրէր իրաւունքը, արդարութիւնը և ազատութիւնը, որչափ մեղկը կը սիրէ հաւնքը, արուեստաւորը, օրական հացը, վաճառականը՝ հարտուութիւնը, նաւաստին հանգստութիւնը և զինուորը՝ փառքը, որ գտնէ նիւթահանի չափ չը մտածէր իւր բարոյական արժանաւորութեան վրայ: այլ տեսակ մի անասնական ու բռնական կեանք կը վարէ, կը հարկանեն չըգտար, կը

չարժեն՝ չը շարժիր, աչք ունի՝ չը տեսնէր, և ականջ ունի չը լսէր, քիչ կուրող է ուխտել այս ամենը տեսնող և զգացող ժողովուրդասէրը, եթէ ոչ իւր գոյքը և կեանքը զոհել, միայն թէ իւր ժողովուրդը զարթնու, կենդանանայ և իրեն ամրոց ապրի մարդկութեան մէջ:

Այն ազգասէրը, որ կը տեսնէ իւր ազգային մարմինը տկար և գանձաթանկ վէրքերը հագած որպէս զգեստ, կենդանաբար փայլը աչքերէն շլճած եւ ծռակները կթուցեալ, միթէ չհարցընէր. — արդեօք այս իմ մարմինն է և պատկերը, արդեօք այս վէրքերն փութաթող ձեռք չը կայ. արդեօք այս շլճած տեսութեանը ըյտ տուող չը կայ. արդեօք միշտ ծարաւ ժամանակ կը լսուի և քայքայի պիտի արբուցանեն: Այ, եթէ այսպէս է, կ'ուխտեմ նոյն վուխ, կ'ուխտեմ զհաւիտ, և թող ապրի այս առաւայետը:

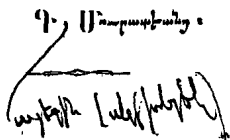
Այն ազգասէրը, որ կը տեսնէ ամէնօր հազարաւոր քրոնթաթոր բեռնակիրներ, որոց կեանքը ստուերի նման կ'անցնի, կը տեսնէ հարիւրաւոր բնաւորներ, որոնք առաւայանայ մէջ կը հեծեն և կը մաշին. կը տեսնէ հազարաւոր մանուկներ, անպատասպարան անուամուկներ, որոնք թշուառութեան մէջ կ'անձին, թշուառութեան մէջ կը թաւաւան, ծառայ կը ծնանին, ծառայ կը մեռանին. երբ իւր միլիոնաւոր ազգակցաց այս տխուր պատկերը կը տեսնէ և կը զննէ, քիչպէս կարէ չը մղկտալ և չը զաղակել. «Այն ապաքեն մարմինք եղբարց մերոց մարմինք մեր են, և որդիք նոցա՝ որդիք մեր. և արդ՝ ընդէր տուաք զորդիս մեր ՚ի ծառայութիւն, և դստերք մեր վարեալ են ՚ի բռնութիւն»: (Եւթ. Ե, 5):

Այն հայրենասէրը, երբ կը տեսնէ մանուսանդ, որ թէ գոտարներէն,

և Թէ՛ իր ազգակիցներու մէջ կան մարդիկ՝ որոնք ժողովուրդի տառապանաց ժամանակ հանգիստ են, որոնք ժողովուրդի սղաւառ ժամանակ իւրենք կը ծիծաղին, որոնք փոխանակ ժողովուրդը տառապանաց սղճէն հանելու՝ աւելի կը խորատուզեն, որոնք ազգի վերաւոր դասները կը գիշեն, և այն բարձրութեան վրայ իրենց աթոռը կը գնին, այն հայրենասէրը, որ կը գիտէ թէ այն օրինակ որդուք կան, որոնք ազգային վերաւոր մարմինը կը կրծեն և արիւնը կը ծծեն, որոց աչքը արտասուք չունի և սիրտը պողպատ է, որոնք իրենց անձին կը զոհեն հազարաւոր եղբայրներ, ճշմարիտ կ'ասեմ, որ այս ազգասպանութեան ահաւել տեսարանը նկատող ազգասէրը կենդանի զոհ մի է, որ համապարկ կը տուչորի և կը ճենձերի արտով, մոռա՞նք թեմաք և անպատուութեան թեմաք:

Այսպէս ահա, երբ քիտոր, արտասուքը, մերկութիւնը, ստրկութիւնը և տգիտութիւնը բաժին են հայրենակցաց, հայրենասիրի բաժինն է նոյովք, նորա ուխտն է նոյովք, անձին իւր եղբարց իրաւանց, բարօրութեան և կենդանութեան համար: Այս է ազգասէրներու ուխտը, և այսպէս՝ ազգի սէրը կը վառէ և կը սպառէ նոցա կեանքը, ինչպէս այն նուիրական հուրը, որ ի հնումն կ'այրէր զոհը և ողջակէզը: Այս ուխտն էր մեր բլնաբանը, այս թող լինի և մեր նշանաբանը. «Աւխտեք խնդրէի ես իսկ ինքնին նոյով լինիլ ՚ի Քրիստոսէ վտան եղբարց իմոց և ազգականաց ըստ մարմնոց»:

Գ. Մարապետան:

Որչափ որհնակ է արգար մարդը . և դու ո՞վ Տէր , դու ես տնոր Աստուածը , դու ես անոր ամենամեծ պարծանքը : Ո՛հ , երանք թէ արգար ըլլալով՝ միշտ Աստուծոյ ներկայութիւնը վնասէի , այն առանձին պիտի զգայի , որ երկիւղած հոգիս ի կատարելութիւն կը դիմէ :

Հայարտութեան և սնայարծու թեան ներքեւ ծածկուած պաշկատութիւններս թող ներկայանան իտեղարկու աշտոյ առջեւ , եւ մերկայարանոց երեսին ինձ ամեն պարզունքներս և մեղքերս :

Ի՛նչ կայ աւելի օգտակար մարդուս համար ուսանելու , բայց եթէ իւր անձը ճանաչելը , այլ աւանդ , որ խիստ քիչ կը գտնուի իւր տկար ըլլալը խոստովանող :

Դու միայն , ո՞վ Աստուած , դու միայն կարող ես հոգեոյս խոր թափանցել , վասն զի բարի ըլլալու համար անտական է քու գորութիւնդ : Ո՛հ , ընդունէ զիս , նորոգէ սիրտս , բարձրէ ինձ այն եղջը , որ բարբոթին սուրբ ըլլամ , և զիս վերջապէս ազատ պիտի ամեն քողտկի սրտի սլմանքէ :

Իբրեւ ի թէ անձամբ բաւական եմք ի որհնել ինչ իբրեւ . ի մենք , այլ բաւականութիւն մեր Աստուծոյ է :
(Բ . Վերջապէս . Գ . 3 :)

Մարդուս հոգին կը նմանի այն լուսոյն , որ բայց ի իրմէ՝ ամեն բան կը լուստուորէ . վասն զի երբ հոգին կատարեալ ճանաչողութեան կը հասնի , անոր գիտակցութիւնները կրնան մերձաւոր առարկաներէն մինչեւ ամենահեռուս որ աստղերը տարածուիլ , և ինքն մինչեւ մթնոլորտէն մէջ , յորում և ոչ մէկ աչքի տեսութիւն կրնայ թափանցել : Մեր գգայարանոց միջոցաւ հոգինիս ծանօթութիւն կ'ըստանայ ձեւի և գոյնի , ներդաշնակ կամ աններդաշնակ ձայներու , և բոլոր աչխարհիս մէջ գտնուած , արտաքին առարկաներու վրայ . բայց ինչ որ իրեն կը վերաբերի , զայն միայն ներքին համոզմամբ եւ իւր անկէն ճանաչողութեամբը կրնայ ուսանիլ :

Միտքը երկրիս վրայ բազմաթիւ առարկութիւններ կը լուծէ , բայց այն որ իրեն ամենամերձ է , այն որ իւր սեպհական գոյութեան խորհուրդն է , չկրնար զննել , ինքնաձանաչողութեան այս տարօրինակ դժուարութիւնը նոյն

իսկ մեր մարմնոյն վրայ ալ կը տեսնուի , վասն զի շատ անգամ ուրիշ ամեն բան , աւելի որոշ կը տեսնանք , բայց մեր անձը դիտել անգամ կարող չենք : Վաւերի վի մեր մարմնոյ մէջ այնպիսի մասնուներ կան , զորոնք տեսնարու անկարող ենք . բայց զանոնք որ բացակայ են , առանց դժուարութեան մեր միտք մէջ կը պատկերացնենք , ինչպէս են զանազան անձանց կենդանագիրք , որոնց հետ շատ կամ քիչ ընտանութիւն ըրած ենք . այսու ամենայնիւ մեր իսկական պատկերը թէպէտ եւ շատ անգամ հայելիին մէջ տեսած ենք , դարձեալ չենք կրնար մեր մտայ առջեւ ներկայացնել . և եթէ ներկայացնել ազնիւք , միշտ անստոյգ և աւորոշ կը մնայ մեր յիշողութեան մէջ : Եւ այս տարօրինակ իրողութիւնը անշուշտ շատերուն զգալի ըլլալով , այս հարցումը ընելու պիտի ստիպուին թէ « Ի՞նչու այնչափ իրերու վրայ ծանօթութիւն ունիմ , և իմ անձիս ճանաչողութեան մէջ թերի կը գտնուիմ » :

Եւս բանը՝ որ հիմնովին գիտենք

* Թարգ . ի Գաղղիական :

ու կը ճանաչենք, սովորաբար զայն զըն-
նէրու կարօտութիւն չըմբար, որովհե-
տեւ մեր անձը տեսակ մը մշուշով
պատած է մեզ համար, ուստի մեր ու-
շադրութիւնը և հետաքրքրութիւնը
պէտք է ստիպէ զմեզ այս միութեան
խորը թափանցել, և զայն բնութեան
ենթարկել: Աւերմի իւրաքանչիւր ան-
հատ ստեղծուած է զգայու, թէ մար-
դուս համար ամենէն ընտիր ուսումնի
նոյն իսկ անձին: Զանազանութիւնն է:

Իսկ մեր գոյութեան շարժառիթ
եղող այն աննիւթ տարրը, որ կը մը-
տածէ, կը ցանկոյ և զարմէնք հազի
կ'անուանենք, երբէք զգայարանաց մի-
ջոյսը չկրնար զննուիլ: Իւ եթէ բըն-
նել ու գէնք, կը տեսնենք որ հոգին մի-
այն ինքն իրմով կը ճանչցուի, այն է՝
իւր ժողովուրդներովը, բաղձանքնե-
րովը, ցանկութիւններովը և զգացու-
մներովը: Եւ իսկ ուրիշ մարդկանց
հոգին եւս իրենց դործունէութեամբ
բը կրնանք ճանաչել: Իւ որովհետեւ
մարդկային մտաց բանականութիւնը
ի վերուստ պարզեւորած է, և այս
բանականութիւնն է որ երկնաստու-
օրէնքները կը տեսնէ ամեն բանի մէջ,
ինչ որ ճշմարիտ է, արդար է, և բա-
քի, ուստի մենք եւս նոյն օրէնքներով
միայն կարող ենք գատել թէ՛ ինչով
այս ինչ միտքը աւելի աղին է և կա-
տարեալ բան զիւսը, և այս դատաւ
տանը ոյն չափով կրնայ ըլլալ, ինչ չա-
փով որ կը յայտնուին հազուց բարձ-
րախօհ կամ ցած ձկտումները, աղին
կամ անարգ նպատակները, թէ բանիւ
և թէ գործով:

Ընկնոյն վտահութեամբ կրնանք
բանէ որ աշխարհիս վրայ ամենամեծ ի-
մասութեան սկիզբը, հիմն և անոր
քարձրագոյն նորաստին է, անձին ճա-
շդութիւնը: Ինչպէս որ հեթանոսական
աշխարհի երեւելի իմաստուններէն մէ-

կուն հիմնական վարդապետութիւ-
նը այս խօսքին մէջ կը կայանար, թէ՛
“Սակի զեղոյս այսինքն, ուսիր քու
անձգ ճանաչել”:

Եւս պատճառաւ է որ Պողոս ա-
ռաքեալը Երուսաղէմ ԺԳ ԳԼ 5 հա-
մարին մէջ ճշմարիտ իմաստութիւնը
բոժանելու համար մի և նոյն միջոյն
կը պատուիրէ թէ՛ “Փորձեցէք զան-
ձինս ձեր, և թէ կայք ի նոյն հաւա-
որս, քննեցէք զանձինս . . .”:

Եւանց ներքին ինքնաճանաչողու-
թեան բողոքովն անբաւական եմ դա-
տելու, թէ՛ արդեօք ինչ բանի մէջ
կը կայանայ իմ բարի ձկտումներս և
ընդունակութիւններս, զորս պարտիմ
աւելի բարձր նպատակի մը համար
գործադրել, եւ թէ՛ ոյն է զանազան
անկարգութեանց գլխաւոր աղբիւրը,
որ խոչընդոտ կ'ըլլայ կատարեալ եւ-
ջանկութիւն մը վայելելու: Ինչպէս
կրնամ ուրիշ մը մտըրութիւնը ջնջել,
թէ որ նոյն մտըրութեան ինչութեանը
ծանօթ չեմ, կամ թէ բանք՝ ինչպէս
կրնամ բան մը ազնուացնել, թէ որ ա-
նոր հանգամանքներն ինձ անձանօթ են
Աւստի թողունք մարդոց արատքին ի-
րողութիւններու վրայ ըրած դատու-
ղութիւնները, որոնք կրնան ուղղակի
կամ անուղղակի ազդեցութիւններ
ունենալ, եւ երբեմն կարծեաց ար-
դիւնքներ ըլլալ, և հիմայ իրենց անձ-
նական վիճակին վրայ ունեցած ծանօ-
թութեան վրայ խոկանք, ուսկից մար-
գիկ ըստ մեծի մասին հեռու գոնը-
ւելնէն ի զատ, իրենց պատկառութիւն-
ներնին անգամ առաքինութիւն հա-
մարած են, թէ իրենց բարի յատկու-
թիւնները չափազանց յարգելով, եւ
թէ իրենց իրական ընդունակութիւն-
ները չափազանց անարգելով: Եւս
պատճառաւ հազիւ ուրեմն կատարե-
լատէս կը համաձայնին մարդիկ իրենց

անձին հետ, և ջնտ անգամ՝ խօսքի և գործքի մէջ հակառակութիւններ կ'ընեն, չունին կատարեալ անկասկածութիւն մը, այլ միշտ հանգամանքներու հոսանքէն կը մղուին, և թէպէտ աչքերնին յառած. գէպ ՚ի երկնայի՜ն նաւահան գիտոր. գիմէ կը բաղձան, բայց երբէք զիրենք հոն աանող նաւուն (ան. ձին) վրայ ակնարկ մը չեն ձգեր: Սակայն մարդկային ընկերութեան մէջ իսկական արժէք ունեցող բաները այն անձը միայն կրնայ սորվիլ ճանչնալը, որ իւր շարունակ զբաղումն ըրած է իւր մտքի ամեն գործողութիւնը ներքէն վստն զի՜ այն որ բնաւ իւր անձին վրայ ծանօթութիւն չունի: Բնայէս կարելի է ինքզինքը ճանաչել, եւ որքան անմիտ կ'ըլլայ այն՝ որ ինքզինքը կը դատէ՝ իւր անձնատիրութենէն թերագրուած, մէ ապաքէն ցընորական է իրեն երեւակայիլ թէ՜ մարդոց իւր վրայ ըրած դատողութիւր գէշ է, այն ինչ իւր արդեանցը նայելով՝ հասարակաց դատողութիւնը աւելի անաչառ է: Այս այս տեղէն կը ծագին շարունակ դժգոհութիւններ եւ տեւական հակառակութիւններ, միով բանիւ փոխադարձ սիրոյ պակասութիւն:

Ոմանք այնպէս կ'երեւցընեն որ թշնամեաց համար անյիշաչար են եւ պատրաստ են անոնց ներելու, և քա երեսօ • բարեկամական յարաբերութիւններ հաստատել կ'ուզեն անոնց

հետ: Գործ հոգւով՝ չափ կ'ատեն. ուրեմն ինչ պիտի կոչենք այս դրութիւնը: Եթէ աչ՝ վատասիրտ նենգութիւն, որուն գործադրութիւնն արդարեւ ոչ սակաւ վտանգ պիտի առնէ հանրութեան: Ոմանք ինքզինքնին սուրբ եւ արդար կ'երեւցնեն, վստն զի ուրիշներուն պէս յանցանքնին, յայտնը ուերով դեռ չեն խայտառակուած, վստն զի տոխուած են յայտնապէս չգնահանելու, այսու ամենայնիւ այնպիսիքն իրենց ընդ. քողով ծածկուած ամբարշտութեամբը խոհական անձանց առջև մերկասրբանոց են. և եթէ երբեմն մեղք գործելէ ազատ են, կրնանք ըսել որ՝ ոչ թէ մեղքէն զարհուրեր են ու չեն մեղանչեր, այլ պատեհութիւն չեն ունեցեր, և աւելի մարդոցմէ պատկառեր են՝ քան թէ՜ Վստնեմէ: Այս ոմանք ալ ողորմած, բարեսէր և յագուտ հասարակութեան անձը զոհող կ'երեւնան, որովհետեւ մէկ քանի անհատներու մասնաւոր ժառնգակութիւն մատուցած են. բայց և այնպէս թող իրենց սրտին խորերը գահակարած փառասիրութիւնը նկատեն, յորմէ միայն տոխառած են ողորմած հանդիսանալու, այսինքն՝ փառասիրութիւնն եղած է իրենց գործոց շարժառիթը. վերջապէս բոլոր ըրած բարիքնին թյոյց մարդկան է:

Հարաւսիք

Յ. Ս. Կեօքչեան:

ԻՍԳՒԼԻ ՄԵՀ

ՄԵԾԱՀՌՉԱՆ ՄԱԼԹՈՍ ԳՐԻԳՈՐ ԵՓԵՆՏԻՒ

Այս քնն սաստիկ հեկեկանք իմն ալեգարդ գու Մասիս, Սրտառոյր ձայն կը կարգաս ինձ ողբերգու Սիօնի:

Ո՛հ, վայրիկ մը թող հրձուխը գէթ, և արտասուաց տամբ դագար, Սիթէ հերիք չէն այն վտեր զոր կրեցինք մեք շատ քար,

Պարսիկներէն և Բոյներէն և շատ վայրի սպիտիկներն ,
Լենկթեմուրէն, Ղէնկիպխանէն այն մարդախանձ չորերէն :

Հերիք այնքան փոքրանդի կենալ յօտար աշխարհի ,
Անբժ խաժատտան, մերթ Սադատտան հանգոյն ազգին Հրէի :
Ընձնանուէր որդիներէս շատերն այնտեղ շահատակ
Եղան , որոնց դու ալ անչուշո կործեմ՝ քաջիկ ես տեղեակ :

Գիտեմ նշան ուրախութեան չէ այդ քո ձայն աղկոտուր ,
Եւլ բօթարեր կուգաս ինձ տալ ցաւալի գոյժ ահաւոր :

Չիկայ եղեր, այժմ հասկցայ, ո՛չ ցնծութիւն և ո՛չ փառք ,
Հայկայ սերունդ որդւոցս համար, այլ յարածամ հառաչանք :

Գլեմ Լըկինք, բսւ ե ալ բաւ, հանդուրժեալ ճար չիկայ ,
Բանդի ջահերն վեհ հաճարիս նա մարերով փձանայ :

Ետուհետեւ զուարթալին լծիլ չի երգէ հաճաղիս ,
Այնչեւ չգայ պատգամ վերուտո վեհ Լըրարէն ականջիս :

— ()ն դու Աիօն, զորի տիրագին քո տասնաղիւ ողբալով ,
Բախիմանաց գամագիս քեզ գուցէ դանտս դու շուտով :

Օտրի վտահար, և Օերունիս կանչեմ որդիքս իմ թափառ ,
Գաւ և ողբալ քո հետ յաւէտ իմս Ըղթթօն մեծափառ :

Եղէք շուտով Հայի և Լըրամ, Տեգրան, Տրդատ և Վարդան ,
Ահ, մի դէպք, շուտով հառէք պսակը իմն Գաղթման :

Հապ՝ օն արիք դուք սիւ Ա. Հարք, Պահլաւ, Երեսէս, Վարդանէս ,
Խառնել գոնէ ըլձեր միմեռնջ մեզ հետ տխուր յայտ հանդէս :

Եւ դու սիրուն Ըղանիդ սհ, Լըրարտեան գաւառի ,
Եւ քո քնար միշտ վտահար, կանչել զարդիս կենդանի :

Հազիւ թէ ես կարողացայ կաշել 'ի ձայն մերս Աիօն ,
Նա ըլրաւոր թուեց վշակի, զոր չեմ գիտեր քանի օն :

Օ ի նորանոր թշուառութիւնք մոռցուցին ինձ հին հարուած ,
Օ որս Աիօն մայր հագեւոր ոչ մին անգամ չէ մոռցած :

Ինչ յայտ որդեգր մեզի երկինք ունի պատրաստ տալ կամաւ ,
Բարձեւմ իսպառ, կամ նորոգում ուերտօնցս հաւատառեալ :

— Այ բնաւ, ոչ այդպէս Աստի, որդան իմս հայրենեաց ,
Տեգի երբէք հեծեծանայ մի տար, յուսով կաց մնաց :

Աթէ կորուստ կը համարես մահ քո որդւոյդ Գիւցաղուն ,
Ար բնատուր իւր հանձարով պատուեցաւ յաջ տանուէն :

Ըղթթօն քաջ ճանչցաւ Սուլթանն Օգոստափառ մեր Լըրայ ,
Ղանչեց պատուեց և զարմայաւ հաշտաւորն Լըրոպայ :

Կորուստ իրան, ողբաց առիթ և անգործման վերք որտի ,
Օ ի Հայ ազգիս ցաւոց վերայ խոց մ'ալ կրկին կը բարդի :

Սակայն մի՛ դու յուսահատուր ողբար այդպէս ցաւագին ,
Բեզ օրինակ առ իւր ընթացքն, նմանող լըր իւր փորքին :

Սեւեալ բնաւ չէ Ըղթթօն, յափշտակեց Լըկինք դայն ,
Քրդւոյն 'իսիրտ թողուց ժառանգ իւր փառքն, անուն մի միայն . . . .

Համբաւն ու փառք հանգուցելոյն բանին անուռ մկայք են ,
 Կենդանացաւ փռլին Հայոց , հաւաւեօիս քեզ այժմէն ,
 Բաթափիր արդ , մերժեալ ի բաց թախիծդ ամեն յոյս ի քէն .
 Յոյս կայ Լըկինը , լեր ապահով , քեզ սուտ չստեր Լըկէն :
 Առաքինի վարք Գրիգորի Աղաթօնեան վեհ զարմին ,
 Դարուց ի դարս ոյիտի տեւէ միշտ իւր ազգէն անմեկին ,
 Փարատել արդ՝ խոր տիրութիւնն քո Աթօնի սիրարիւ ,
 Փութմ Սասիս , մի յապաղեր դու շատ ցաւոց փորձառու :
 Ըսն , վշտերն իւրեան անթիւ մոռնայ , հսկէ միշտ անքուհի
 Իւր սակաւիկ որդւոց վերայ զեա թխանիստ մայր հաւուն :
 Ըստ է ահա քեզ իմ իրատ , ով Արարատ փարել ,
 Ար Լըկիքէն թախանձանորդ իջի փութով քեզ սուռի :
 Կը խոյանում դարձեալ Աթեր , որ այն տեղ միշտ Հօրն փառաց ,
 Հայցեմ իմ Ս . նախահարց հետ և մեր Հայոց Դիւցազանց :
 Ար սփռիէ գրեզ հանգերձ Աղաթօնի վեհագուն
 Վսեմ զարմօք և զաւակօք ի փառս ազգիս Հայկազուն :

Կարապետ Բարսեղեան Արաբիքի :

ԱՆՔ ԺԱՌՈՒՆ . Ուսումնարան :

ԻՈՐ ՀՐԴ ԸՌՈՒԹԻՒՆ ՍԵՐ

ԴԱՍՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ՎՐԱՅ

(Երաւոր քօնի Ս . Սահակոյ և Ս . Երոմէայ)

Սարգկային սեռը , ինչպէս ամեն
 կենդանի իրեն ծննդեան կետէն , իւր
 նիւթական աճման կարօտութիւնն
 ունի , զոր օք ըստ օրէ՝ Կախախնամու-
 թեան անդամադրելի զօրութեամբն ու
 անհուն մարդասիրութեամբը ստանա-
 լով , շարունակ զարգացման մէջ կը
 գտնուի : Ըստ իմացական անկոյն
 զարգացման եւ աճման պիտոյքը մի-
 անդամայն և խնամց անհրաժեշտ
 մատակարարումը Աստուծոյ անհուն
 խնամտութիւնը բնութեան մէջ սահ-
 մանած է զանազան միջոցներով : Սա-
 կայն ասկէ զատ իւր բուն նիւթա-
 կան կառարելութեանը հասնելու հա-
 մար , դարման մը եւս մարդուն օժան-
 դակութեան և ջանիքը յանձնուած է
 վերին նախախնամական Տեղութե-

նէն : Ըստ էական դարմաններէն մին
 ըլլալով՝ առանց դանդաղութեան ա-
 նընդմիջաբար կը սպահանջուի , ապա
 թէ ոչ առանց տարակուսանայ բարդո-
 վին կը դադարի մարդկային կենաց ա-
 ճողական ընթացքը իւր յառաջագի-
 մութեան քայլափոխէն . և իսպառ կը
 թառամի այն խննալի տուենկը , որուն
 համար քրտնաջան մշակը ոչնչ չէր խը-
 նայած , որուն տիւ և գիշեր անդուկը
 հսկէր ամենայն խնամքով և ջերմ սիրով
 Լա ի՛նչ է արդեօք այդ դարմանը , եթէ
 ոչ նիւթական կերակուր մը : Բոլ-
 հետեւ , մանուկ մը , ելք իւր անդուհ
 հիւթը եղով մօրը կենսաւթի կաթէն
 կը զրկուի , անսարակոյս սակաւ ժաւա-
 նակէն զկի՛ն նա իւր կենաց նորոգմա-
 նէն ևս կը զրկուի , որուն կը յա՛մբդէ
 սպառումն :

Ըստ պէս նաեւ ամեն անհատ իբրեւ
 իւր բարոյական և մտաւորական զար-

գայման փեմ շարժումը ունի, բայց ոչ նման նիւթականին, և որուն կենսական գարմանը ևս մարդկութեան բարոյական կենաց կատարելութեան հասնելու համար անժխտելի կերպիւ կը պահանջուի: Այս անհատ մը այս բարոյապէս զարգացողական շարժման դարմանէն զուրկ է, նա կը խաբխախտուի և քրքրէ: Եւ որովհետեւ կենսական զարմանքը կը ժխտուի, հոն բարոյական մահը հասնելու վտայ է. և ինչ է արդեօք այս գարմանը, այս սղ ուրիշ բան չէ, եթէ ոչ կենսատու անարատ դաստիարակութիւնը: Այս ալ անհրաժեշտ պէտք մ'է, և անուրանալի ճշմարտութիւն մը, որ մարդը առանց դաստիարակութեան մարդ չէ. վասն զի, երբ կը նկատենք մարդկութեան վիճակին սուրբ դրոց մէջ անստելի տառերով դրօշմուած պայմանները, երբ կը տեսնենք նսեւ բնականօրէն որ մարդիկ ընկերական են՝ և ընկերական յարաբերութիւններ ընելու սահմանուած, առանց յապարհելու կը հարցունենք թէ՛ մարդկային անհատ մը, բաց ՚ի դաստիարակութենէ՝ այն ընկերականութիւնը բարձրագոյն վիճակին հասնելու և հոն յաբաւելու համար՝ ունի արդեօք ուրիշ միջոց, — ոչ: Այլ և ինչ ազգ մը իւր գոյութեան և անկախութեան արժուն պահպան, իւր ազգային յառաջագիւթեան անկործան պատուար, անյաղթելի զէնք և անշխիւնելի լոյս, բաց ՚ի դաստիարակութենէ, ունի արդեօք ուրիշ պարձանաց արժանի գորութիւն կամ առարկայ, — ոչ: Գարծեալ, մարդը՝ իւր բնատուր իմացական կարողութեան հազուադէպ ձեւի գործողական ընդարձակ գորութիւնը ՚ի գործ դնելու ուրիշ միակ միջոց մը ունի, բաց ՚ի դաստիարակութենէն, — ոչ: Այլ երջապէս՝ թողունք այս նիւթական

կատարելութեան վերաբերած բաները, հապա որքան աւելի բարոյական կատարելութեան, այսինքն իրեն բուն երջանկութիւն հասնելու՝ առանց ճշմարիտ դաստիարակութեան անկարող կը գտնուի բանական ետեւ: Այսինքն զի, իրեն գոյութիւնը շնորհիւ Վարչապետին նմանութիւնը իւր ճակտին փայլեցնելու համար բաց ՚ի բարոյական և մտաւորական դաստիարակութենէն ուրիշ միջոց մը բնաւ չունի: Այսինքն զի, դաստիարակութեան շնորհիւ իրեն մէջ Վրտուծոյ գրած բնական լոյսը առաւել պայծառացունելով, կծու կը հանդիսանայ իւր կենաց ընթացիկ մէջ Վրտուածպաշտութեան և բոլոր առաքինական բարեմասնութեց մէջ զարգանալ և քիստոնէութեան նպահանջած ամեն սկզբանց մէջ ուղիղ շարժիլ:

Այս դաստիարակութիւնը, եթէ մարդ իւր սկիզբի օրերէն սկսեալ թիւր ստացած չըլլայ, կը համարձակիւք աւել, որ նա մինչեւ վերջին շունչը՝ անսխալ կընթանայ այս աշխարհիս փշոտ և առապար ճանապարհին մէջ, Այսինքն զի, լոյսը իրեն հետ ունի, ինչու խաւարի մէջ պիտի մնայ. վասն զի, ճշմարտութեան բարեկամ՝ կոչուեցաւ, ինչու ստութեան պաշտօն պիտի տանի. վասն զի, « շղերուք կատարեալ որպէս և շայրն ձեր երկնաւոր կատարեալ է », ըսող ճշմարիտ շափուին հօտերուն կարգը դասեցաւ, ինչպէս մէկը պիտի կարողանայ յախաշակել զայն, և կամ ինչու գայլոց վահանկը պիտի մոնէ: Այլ երջապէս բանական սեռիս արժանաւորութեան և իրեն գեղադրոյն կատարելութեան առաջին տարրն և. առաջին պայմանն կոչուելու պարձանաց արժանի հոնգիտացող ճշմարիտ դաստիարակութեան կարեւորութիւնը հաստատուն փայտերով ապացուցանելու համար շատ դժուար

բութեանց չենք կարօտիր : Վ՛յան զի յայտնապէս կը տեսնենք որ դատարարական թեան շնորհիւ շատ վայրենի կը պիտի ազգեր, չաղափախելի տիտղոսականականեցան, կըթեալ կարծուած ազգերու դատարարակ եղան, և անով կը պանծան այսօր՝ բոլոր ազգութեանց անպարիզին վրայ : Ինչով արդի Լեբուտան տիեզերաբուր հաշակեցաւ — դատարարական թեամբ և կըթուրթ : Ինչով միջնադարեան խաւարային դուրս թեան զօրութիւնը խորտակեցաւ, և ինչով այժմեան դարը փառօք կը պանծայ — դատարարական թեամբ և լուսով :

Վ՛յան զի լապտեր մը մշտական սրտ հելու համար, իրեն իւրի կը կարօտի, ապա թէ ոչ անպատճառ նա պիտի չիջանի, և նմանապէս նաւ մը՝ իրեն գէմ եղեալ նաւահանգիստը անվըտանգ հասնելու համար, իրեն ճարտար ուղղչին կը կարօտի, ապա թէ ոչ՝ իւր շաւիղը կորուստ և անհրաժեշտ վնասն է :

Եւսպէս ալ մարդու բաւական չէ միայն բնական լոյսը, բաւական չէ որ բանականութեան և իմացականութեան լոյսը ունի, այլ այն լոյսը իրեն կենաց անպարիզին մէջ արծարծելու, պայծառացունելու և անչիջանելի պահպանելու համար, մտաւոր մշակումի կը կարօտի, դատարարական թեան պէտքը կը դադայ, որն որ միակ իւրին է իրեն մէջ ունեցած բանաւոր լապտերին, և ճարտար ղեկավարն է կենցաղոյ ծովուն ալիքներէն անվտանգ անցնելուն : Աւրեմն, ճշմարիտ դատարարական թիւնն է որ զմարդն իւր կատարելութեանը կը հասցնէ. դատարարական թիւնն ու բարոյական կըթուրթիւնն է ազգեր կենդանացնող ճշմարիտ դատարարական թեան շնորհիւ միայն ճշմարիտ ազատութեան գեպիւս շնչեցին շատ ազգեր : Աւրեմն, երանու-

թեան արժանի են առաւելագէտ այն անձինքը, որոնք ստիպել տառապանք և ամենայն անձնանութեամբ ընդհանուր մարդկութեան և մանաւոր ազգաց մէջ այս դատարարական թեան լոյսը ծաւալելու իղձը սնուցին իրենց՝ վեհ սրտին և անմահ հոգւոյն մէջ, ուրեմն յարգանաց արժանի և շատ արժանի են այն անձինքը՝ որոնք այս մը տառարական մշակումին կենսաւետ արդիւնաւորութիւնը անխնայ աշխատութեամբ ցոյց տուին մարդկային ազգին :

Այն ապագէն մեր ազգն ալ նոյն յարգանքն է, զոր կ'ընծայէ իւր երկու սիրելի զուակաց՝ Սահակայ և Մեսրոպայ : որք չայաստանեաց լուսաւորութեան ամուր գառնալով չայ ազգը դատարարական թեամբ կենդանացողին, և մինչ դարձնանականութի և գոյութի ունենալու առիթ եղան, որով և իրենց բարեխիշատակ անունը կը տնտեսի ջերմ մաղթանքներով և քաղցր զգացմամբ : Եւմեն չայու սիրտը այսօր երախտագիտութեամբ լցուած՝ կը յիշէ իւր առաջին ու վերջին վիճակը և շնորհապարտ կը խոստովանի իւր անձը այն անգութական և դատարարական թեան սիրով վառուած բարերար անձանց, որոնք չայաստանի խոսկանացեալ անդատանը հերկելով իրուցին երկնքէն աստուածային շնորհքը և իմաստութիւնը իբրեւ ցօղ քաղցրածաւալ, և պողպատեցնին բիւրագգի պտուղներով : Եւ, ամեն չայ այսօր այն խաւարամիտ գրութիւնը և մանաւանդ չայաստան աշխարհիս մօտալուստ կը բուստը յիշելով՝ կը զարհուրի, բայց և զայն վերստին 'ի կենդանութիւն հրաւիրող ազատամիտ անձանց՝ Սահակայ և Մեսրոպայ փառաւոր յիշատակաւ երախտապարտ սրտի քաղցր զգացմամբ կը զգածուի և կը յափշտակուի մտքը այն երանական օթեւանը, ուր

և նորա հովանաւորութեան տակ անդարութիւն և անպահովութիւն վաշխել։ Սինչեւ երբ գաւառաբնակ Հայոց ինքը և աստղաւածքը պիտի յափշտակուին Վիւրսեբէն, եկեղեցիները կողպուտուին և զանազան ըս պանաթիւնք գործուին։ Սիթէ Հայոց գաւառական Կաթողիկոսը դատաւարութեան և թշնամանքներ կրելու, քանի որ Վիւրսեբէն վայրենութեան մէջ կ'այրին, և մի թէ հնաժողովը կայ այս սոսկալի աղէտներու առաջն առնելու։

Սեր համազումը՝ այս ամէն շաբաթ միակ դարմանն այն է, որ Վիւրսեբէն Վեդրոնական Վարչութիւնը մանրամասն տեղեկութիւններ քաղէ լրագրական հրատարակութիւններէն ու հարստահարեալ ժողովրդոց հազարագրութիւններէն, և ոտուգապատում Տեղեկագիր կազմելով գաւառաբնակ աղբայնոց վիճակին վրայ մատուցանէ Տէրութեան բարձրագոյն Վոյեյին։ Այս պարտքը Վեդրոն Վարչութեան անխուսափելի պարտքն է։ Այս պարտաւորութեան է այս մասին ոչ միայն Վիւրսեբէն, որ յամենաւնաւորութիւն կ'աղաղակէ, այլ և բարեկամ Տէրութեան առջեւ, որ սահմանադրական արտօնութիւններ շնորհելով իւր կառավարութեանը գործակից կայուցած է Վեդրոնական Վարչութիւնը, աղբային գործոց նկատմամբ։ Գործելու կը կրկնուի, որ մեր աղբային Վարչութեան անհրաժեշտ պարտքն է օրինաւոր Տեղեկագիր մատուցանել Տէրութեանը, (որուն գուցէ անձանթ էն շատ եղելութիւնք), և վախճանական տնօրէնութիւն խնդրել ապա թէ ոչ գաւառակարաց հարստահարութիւնք և Վիւրսեբէն բարբարոսութիւնք անընդհատ շարունակուելով՝ օր

մի անշուշտ տեղի պիտի տան այնպիսի անանկալ դիպուածներու, որով պիտի արատաւորուի թէ մեր Վիւրսեբէն հաւատարմութիւնը և թէ Տէրութեան պատիւը։ Վասն զի, քոյ վանդակ աշխարհ գիտէ, որ Հայոց կրօնական սրբութիւնը այնչափ սուղ նստած է իրենց, և այնպիսի մեծամեծ զոհերով պաշտպանուած է մինչեւ ցայսօր, որ ամէն տառապանաց կարող են տուիլ, բայց հաւատաց և իրող չի դէմ եղած թշնամանաց և բռնաբարութեան երբեք չեն կորույ համբերել, որովհետեւ իրենց միակ միտք թարութիւնը իրենց կրօնքն է, զոր Յարկերտներու ազգակիցներէն աղաւթներէն զինի չեն ներեր բնաւ որ այսօր լուսաւորեալ աշխարհի առջեւ խումբ մի Վիւրսեբէն թշնամաւոր անարգանսքը մասնուի։

ԵՐԱՆՈՒԹԻՒՆ

Երբէն քանի մի անգամ (որագրի միջոցաւ ծանուցումն եղած է, որ սուրբ Թոգս կանկաւաւ տնօրէնութեամբ որոշած է քառասունէն աւելի աշակերտ չնդունիլ յառանգաւորաց Վարժարանի մէջ։ Այս տնօրէնութեան համեմատ վարժարանի սկզբնաւորութեան օրէն ի վեր բաժնուած են զանազան վիճակաց մէջ քառասուն տաղաբեւոյ և կնքեալ Պայմանագիր աշակերտաց ընդունելութեան համար, որով յատկապէս վեճուած է որ առանց սուրբ Թոգսն կնքեալ պայմանագիր ձեռքը ունենալու կարող չէ ընդունուիլ։ Սեր կառնադրութեան համեմատ այսօր կը պարտաւորուի ծանուցանել որ Վարժարանի աշակերտաց թիւը արդէն լրացած է, թէ ներկայիս մէջ աւանդ

ժառանգաւորներով և թէ բացակայ պատրաստի գտնուածներով. որոց մեւսին ստացած ենք տեղեկութիւն, որ սակաւ ժամանակէն զինի սիրտի քան, որոնց տրդէն պայմանադրերն զընդունած են: Ուստի, ինչպէս ուրիշ անգամ յայտնած ենք, նոյնպէս այսօր եւս կը յայտնենք մեր սիրելի ազգայնոց, որ ծնողաց խնդրանք և կամ մասնաւոր անձանց միջնորդութեամբ, որ և իցէ մանուկ կամ պատանեակ կարող չէ ժառանգաւոր ընդունուիլ Վարժարանիս մէջ: Իսկ երբ ներկայ ժառանգաւորներէն յառաջագէտները իրենց ուսման ընթացքը կը լրացնեն, վերստին պայմանադրեր կը զրկենք վիճակները, և այն ժամանակ պայմանադրութեան թրււոյն համեմատ, կարող ենք նոր աշակերտացու ընդունել, վարժարանիս ժառանգաւորաց քառասնական թիւը անթերի պահպանելով: Եւս Վարժարարութեամբ կ'ուզենք մանաւանդ այն անտեղութեան առաջն առնուլ, որ երբեմն առանց պայմանադրի մանուկներ կամ պատանեակներ կուգան զանազան դժուարութիւններ քաշելով, զորս սուրբ Թոռս կրտսիպուի կրկին ետ դարձնել: Ի հարկէ այն օրինակ դէպքերը մի կողմէն ստատիկ ցուեն Թոռոյս համար, բայց միւս կողմէն եւս կարող չենք արտաքին մեր կարողութեան և պայմանադրութեան թմեռել կաւոր անխտրաբար ընդունել: Երանի թէ շնորհիւ Վագին սուրբ Թոռս այն աստիճան բարեւոյթի իւր նիւթական վիճակը, որ ոչ միայն բազմապատկէր ժառանգաւորաց թիւը, այլ և կարենար առանձին արհեստաւորաց բանալ այն տեսակ պատանեաց համար, որոնք անգործութենէ լուսնալուստ կամ իրենց ծուլութեամբ, կուգան այս անգ, կամ ուսումնա

նութեան պատրուակաւ և կամ օրական պարէն - հայթայթելու նպատակաւ: Որոցա շատերը շատ և շատ տեսակ նեղութիւններ և տառապանքներ քաշելով կուգան, և երբ սուրբ Թոռս կրտսիպուի զինի քանի մը առաջ ուխտերին կատարելէն զինի ետ դարձնել, կրտսին սուրբ Վանացո վերայ ծանրանալ, այսինքն ճամբու ծախար սուրբ Թոռէն վճարել տալ: Ուշիմ ընթերցողաց և տարուէ տարի սուրբ Երուսաղէմ եկող ուխտաւորաց անաչառ քննութեանը կը յանձնենք այս տեսակ պատահմանքներուն երեսէն սուրբ Թոռոյս եղած սրբաւմաշութիւնն և ըրած վնասներն, նսմանաւանդ իւր այսպիսի անտանելի դրամական նեղ վիճակին մէջ, որ սուրբ Թոռն մեծամեծ նպաստներու կարօտ է այսօր: Երգարեւ, մեծ ուրախութիւն կը լըլըար Թոռոյս համար՝ իւր ծոցը դիմած խեղճ զաւակները արհեստագիտութեան մէջ վարժեցնել և նոյն համար ազրուստի դուռը բանալ, որուն ինչ աստիճան օգտակար ըլլալը քաջ գիտեմք, բայց այսմասին ամենէն առաջ հարկաւոր է նիւթական կարողութիւն, որ այն եւս մեր սիրելի Վագի ժառանգաւորներէն կախուած է:

ԺԱՐԱՆԵԱԿԱՎՐԱԿԱՆՔ

Ներկայ ամսոյ սկիզբը՝ չորս օր շարունակ հանդիսաւոր և հրապարակական տօն կատարեց Երանաց եկեղեցին ի յիշատակ Ղեւոնդ երկիրը պատեւրազմի մէջ ինկնողներուն, զորոնք Ռուսական եկեղեցին ի կարգս մարտիրոսաց ընդունած է և որոշած է տարեկան տօնախմբութիւնն ի կատարել: Այն ամսոյ մէջ երկու անգամ չորապախաութեան հանդէս կատար

ընչ սուրբ քաղաքս, մին սովորական, այն է ի յիշատակ տարեգարծի գահաւ կալութեան (Եհովաու Սուրբան Մարտիւ) — չընդ կայսեր. և միւսն նորասահման, այն է ի յիշատակ ծննդեան Սարգարէին իւրեանց:

— Սարաջի Գերապ. Սիրտիւ լըբ եպիսկոպոսը, որուն ի սուրբ քաղաքս ուխտի գալլն արդէն ծանուցած էինք, ամսոյս 14 ին մեկնեցաւ ասիէ իւր հայրենիքն ի Սարաջ այցելութեան երթալու: Եւորին Գերապատուութիւնը իրաւսրութիւն ունին կրկին ի սուրբ լըբուս դառնալու:

— Լրմտիք ըստ բաւականին առատ են սուրբ քաղաքիս մէջ: Յորենին իիսիս 18—21 ղուրուշ է ըստ տեսակին, թիմին որ առաջ 5 1/2 լիտր էր, այս տարի 6 1/2 ի վերածեցաւ ըստ որոշման տեղական ժողովոյս. և կը կռէ իբր 15 օխոյ: Գարին 9 ղուրուշ է. ոչնարին մին լիտրը (900 տրամ) 9 ղուրուշ է. իսկ այծին 8 ղուրուշ:

— Լնցեալ թուոյն մէջ սխալմամբ գրուած էր լըբ. Բաւնաքաս վարդապետին Դամասկոսի տեսչութեանէն փոխուիլը. որ թէպէտ ի սուրբ լըբուս եկած է գործով մի, սակայն կրկին պիտի վերադառնայ իւր պաշտօնին:

ԱԶԳԱՅԻՆ ՑԱՒԱՒԻ ԿՈՐՈՒՍՏ ՄԸ

Ազգային լրագիրք Վսեմ. Ազաթօն—Գրիգոր Է. Ֆէտիւրի մահը գուժեցին 'ի ջառ սրտի գոբաղդ աղգիս որ ժամանակէ մը 'ի վեր իր մեծամեծ անգամոց եւ սիրելի որբաց անակնկալ կորուստը կ'ողջայ: Արգարեւ այս կորուստը մեծ և ծանր էր Հայ ազգին համար. որտէ գառն ջառով ողբաց ղոյն ամեն ճշմարիտ աղգասէր, աղբացիք և մեր միաբանս ուխտս, որ բաց 'ի իւր փառաստը համբաւէն զինքն 'ի մօտոյ տեսութեամբ ճանչցած, իւր առաքինութեանց պատգմները վայելած և արտով սիրած էինք. և ով է որ միանգամ տեսպէքի է Հայ ազգիւնը հետ և չէ սիրեր: Ազաթօն Գրիգոր Է. Ֆէտիւրին այն հազուապէս անմահէն մին էր. որ իւր քաղցր ու մարդասէր բնասրութեամբ, վեհանախութեամբ, խոհական համաճարով և վերապահ հոգւոյ բոլոր գեղեցիկ յատկութիւններով իրեն կը ձգէր

ամեն զգայուն սրտերը:

Այսպիսի մեծ և անդուգական անձի մը վերջին արժանաւոր պատիւը մատուցին ազգայինք նորա թաղանս օրիւր հանդիսին ներկայ գտնուելով, և դամբանական սրտաշարժ ճառերով հոգեւորին իւր ազգասիրական գործերը:

Միաբանական ոտքեր տխրոս ալ ճաննողով իւր նուիրական պատաւորութիւնը երախտագէտ ղրացմամբ փութաց յատկապէս պատուել Մեծապատիւ Հանգուցելոյն քաղցր յիշատակը հոգեւոր և բարեպաշտ հանգեմեծով: Յունիս 22. շրջաթ գիշեր Գրիգորի Տեառն միւր կենսատու Սուրբ Գեորգիանին վրայ յատուկ Սուրբ Պատարագ մատուցուեցաւ և հետեւեալ օրը կիրակի առաւօտս Գիւտ Տիոյ բլրալուն առթիւ: Տիրամօր Առաջ Սուրբ Գեորգիանին վրայ կատարուած հանգիստաւոր պատարագին մէջ եւս Ամենապատիւ սրբազան Պատրիարք Հայրը յատուկ ծանուցմամբ և հանգուցելոյն ազգասիրական գործոց համառօտս բաց սրտաշարժ յիշատակութեամբ ինչեքց ներկայ գլուխաւորներն որ նորին վսեմութեան հոգւոյն հանգըտեանը համար սրտեւանն մաղթանքներ նուիրեն առ Առաւօտս: Սուրբ Պատարագի աւարտման ալ հոգեհանգստան պաշտօն կատարեցաւ Քիւրեանաւ գլխի պաղտամեծ:

Պերթօնէն հեպտեմալ լարերը ինչ հաղորդէն մէջ:

« Լմնոյս 11 ին և երեկոյեան ժամը 10 ին Դամասկոսի կուսակալը շատ մը պատուաւոր ուղեկիցներով, և ինքը յատուկ երեք ձիովար կառքով Պէնրութ հասաւ, որուն դիմաւորեցին տեղւոյս ամեն ազգաց երեւելիները. նոյնպէս Գրաջն և սոսկական զօրաց աւբոյզ խումբերը հանդերձ նուագաւորներով պատուեցին նորին բարի գալուստը. և ի պատիւ յիշեալ կուսակալին 21 հատ ուռմբ արձակուելով փառաւոր ընդունելութիւն մի եղաւ:

« Դարձեալ ամսոյս 13 ին առաւօտեան ժամը 11 ին Լաստիոյ շոգեհաւը տեղոյս նաւահանգիստը հասնելով ահագին գլղղուժ մի եղաւ քաղաքիս մէջ, որուն մէջ կը գտնուէր 1 իբաւ նանու ընդհանուր կառավարիչ Սիւրան կօ փաշան: Եւորին վսեմութիւնը պատուելու համար գրեթէ ամեն ազգաց երեւելիները յատուկ նաւակներով

չոգեմաւ գնացին այցելութեան, եւ միջոց մի այս այցելութիւնները ընդ աւ ձեռնէն գինին, ժամը 12 ին փոռաւոր հանգէտով ցամաք ելաւ: ուր կրպարաւ տէին քաղաքին բնակիչներուն մեծ մասը իսկուն բազմութեամբ, նոյնպէս վերայ յիշեալ երկ տեսակ զօրաց խումբերը հանդերձ նուագարաններով: Եւ սոյն միջոցիս Զ1 հատ ռումբ արձակուեցաւ ի սլաուիւ յիշեալ կառաւ վարչին, և անտի անմիջապէս կառքը հեծնալով ուղղակի քաղաքիս մութեայ քարքրք փաշային պալատի այցելութի մի ընեւէն վերջը, Դամասկոսի վեմմ. Կուսակալին պալատը գնաց իջաւ: Կ:

ատոյց. «Գնացէքքերէք որ փորձեմս Լորթի դուռն երեկ (եկն), տակ «Լբաց երթ յիմար դու և զեթո: Լ: Եւ նա լուութե ի բաց գնաց: Դարձեալ ասէ, «Լ: Կ վարձապետո, և դարձաւ առ փլուման: Օպս երէք անգամ արար՝ և դարձեալ գայր: Կլէտոց մտո իւր, և ասաց թէ «Լ: արգապետ, այդ համբերութիւնդ ուստի ուտարո: Լ: ասց թէ՛ ի շանէն, զի յորժամ կոչեն՝ գայ, և յորժամ վարեն՝ երթայ. ապա գրոց շատ բան կայ, որ ի գործ դեռ չեմ աներ: Լ: Կարոնն յոյժ հիացաւ, և պատուեաց զնա լատ արժանեացն:

Լ: Կ. Եթ:

ՊԱՏԵԺ ԲԱՄԲԱՍՈՂԻՆ

Պարոն Բուրդէն յաւուր միում գնացը զօրօք ի ճանապարհ. և քահա նայ մի հանդիպեալ ի ճանապարհին, իջեալ ի ձիոյն զօրօքն հանդերձ և համ քուրեցին զա՛ր քահանային: Եւ նայիւ պրն Լլինսի անուն՝ արտնջեաց պարսկին (գ. քահանայէն), և պարոնն ծափուկ պատուէր ետ (քահանային՝) զի մի կնքեցեն և թաղեցեն զընտանիս նայիպին: Սեւաւս որդին և ոչ թաւդէին. եկն առ պարոնն և ասէ, թէ «Բահանայքն զիմ որդին չեն թաղեր. երթիցուք ես և դու թաղեցուք»: Դ: Ե (Բուրդէ) թէ «այդ անհարէո: Դարձեալ ասէ, «Լ: ասն էր այն օրն սորը տընջեցեր. երբ որ առանց քահանայի չեմք կարեր լինել վասն այսորիկ պատուել պարտ է գ. քահանայն, զի միջնորդ է ընդ Տեառն և ընդ մարդ, թէ մեծ և թէ փքր, թէ քահանայ և թէ վարդապետ: Կ:

(Յաւապարտ, Եթ:

ՕՐԻՆԱԿ ՀԱՄԲԵՐՈՒԹԵԱՆ

Վարդապետ մի գովեցին մօտ ի պարոն Բուրդէն, թէ յոյժ համբերող է.

ԾԱՆՈՒՑՈՒՄ

ՂԵՐՈՒԹԵԱՆ ԵՂԵՍԱՑԻ

Բրիտանիա թեան առաջին դաւրու և Լբգարու Հայոց թագաւորի ատենադպիր հռչակաւոր հեղինակին անուամբն համառօտ երկասիրութիւն մի է, որոյ մէջ կը պատմուի Լբգարու դարձը և թաղէտի առաքելոյ քարու զուլթիւնները, որոյ անու նը կը յիշատակէ Խորենացին իւր պատմութեան մէջ. Լբաջին անգամ հանդերձ ծախթութեամբք ի լոյս ընծայուեցաւ հայերէն բնագիրը սուրբ Լթոռոյս տարարանէն, և մօտեւ ի վաճառ կը գրուի:

ԵՍԱՑԻ ԿԱԹՈՒԴՈՍ

ԱՂՈՒԱՆԻՑ

Համառօտ պատմութիւն մի է ու թեւատասանբորդ դարու, յորում կը խօսի նոյն ժամանակին հանդիպած պատերազմներուն, Պարսից, Օսմանցոց Ռուսաց և Եղուանից մէջ եղած քաղաքական գէպքերու վերայ: Հեղինակն է Եսայի Հասան Գալաւանց՝ Սեպարապօլիտ կամ Կաթուղիկոս տաւրն Եղուանից:

Տառեան Գ. Սիմոն Պէյ :

Տէր Բաժնանէսեան Ղազարոս աղա :

Տէր Վրթմանէսեան մահտեօի Գրիգոր աղա :

Տընապեան Բարսեղիւն աղա Կեսարացի :

Տօնիկեան Գազարոսի Եփեսոսի :

Տէրիւն 11 կրօն Պէյ (3 օրի) :

Տէրիւն 2ի պաշի մահտեօի Սիւրբ աղա :

Փանտեան Կէսրոյ աղա :

Փափաքեան Կէսրոյ լիւրար . (2 օրի) :

Փէշարմայեան մահտեօի 11 խրայէ աղա :

Փէշարմայեան մահտեօի Սահակ աղա :

Քամուլարեան մահտեօի Սիւրբ աղա Եփեսոսի :

Քարակի օրիւն Սիւրբ աղա Եփեսոսի :

Քաջախեան Սահակ աղա :

Քէմահալեան Որդի Եփեսոսի (2 օրի) :

Քէրէտեան Սիւրբ աղա :

Քէշիկեան Բաժնանէսեան աղա Կեսարացի :

Քէշիկեան Բարսեղիւն աղա Սահակի :

Քիւնեան Բարսեղիւն աղա :

Օհանեան Եփեսոսի Ե. Բարսեղ աղա :

Օհան աղա :

Փէշեան 2իւն Բարսեղիւն աղա :

Փէշեան Բարսեղիւն աղա :

Փէշեան Բարսեղիւն աղա :

Փէշեան Բարսեղիւն աղա :

Փէշեան Բարսեղիւն աղա :

Փէշեան Բարսեղիւն աղա :

Փէշեան Բարսեղիւն աղա :

Փէշեան Բարսեղիւն աղա :

Փէշեան Բարսեղիւն աղա :

Փէշեան Բարսեղիւն աղա :

Փէշեան Բարսեղիւն աղա :

Փէշեան Բարսեղիւն աղա :

Փէշեան Բարսեղիւն աղա :

Փէշեան Բարսեղիւն աղա :

Փէշեան Բարսեղիւն աղա :

Փէշեան Բարսեղիւն աղա :

Փէշեան Բարսեղիւն աղա :

Փէշեան Բարսեղիւն աղա :

Փէշեան Բարսեղիւն աղա :

Փէշեան Բարսեղիւն աղա :

Փէշեան Բարսեղիւն աղա :

Փէշեան Բարսեղիւն աղա :

Փէշեան Բարսեղիւն աղա :

Փէշեան Բարսեղիւն աղա :

Փէշեան Բարսեղիւն աղա :

Փէշեան Բարսեղիւն աղա :

Փէշեան Բարսեղիւն աղա :

Փէշեան Բարսեղիւն աղա :

Փէշեան Բարսեղիւն աղա :

Փէշեան Բարսեղիւն աղա :

Փէշեան Բարսեղիւն աղա :

Փէշեան Բարսեղիւն աղա :

Փէշեան Բարսեղիւն աղա :

Փէշեան Բարսեղիւն աղա :

Փէշեան Բարսեղիւն աղա :

Փէշեան Բարսեղիւն աղա :

Փէշեան Բարսեղիւն աղա :

Փէշեան Բարսեղիւն աղա :

Փէշեան Բարսեղիւն աղա :

Փէշեան Բարսեղիւն աղա :

Փէշեան Բարսեղիւն աղա :

Փէշեան Բարսեղիւն աղա :

Փէշեան Բարսեղիւն աղա :

Փէշեան Բարսեղիւն աղա :

Փէշեան Բարսեղիւն աղա :

Փէշեան Բարսեղիւն աղա :

Փէշեան Բարսեղիւն աղա :

Փէշեան Բարսեղիւն աղա :

ՊԱՂՏԱՏ

Իսկէնտէրեան մահտեօի խաչիկ աղա :

Իսկէնտէրեան մահտեօի Իսկէնտէր աղա :

ՊԵՐՈՒԹ

Արթ. Վարդան վարդապետ տեսուչ :

ՍԵՐԱՍՏԱՆ

Գեր. Կարապետ Արքեպիսկոպոս :

Արթ. Գեորգի վարդապետ :

Ահարեան (մահտեօի) աղա :

Աշխատեան Սահակի Եփեսոսի աղա :

Տ. Խէչարեանի մահտեօի Մարտիրոս աղա :

ՍԵՐԱՍՏԱՆ

Արթ. Եփրեմ վարդապետ Եփեսոսի :

Եփեսոսեան Սարգիս աղա :

Եփեսոսեան Գեորգի աղա Սահակի :

Եփեսոսեան Գեորգի աղա Սահակի :

Եփեսոսեան Գեորգի աղա Սահակի :

ՎԱՆ

Արթ. Բաժնանէսեան վարդապետ Մահտեօի :

Արթ. Եփրեմ վարդապետ Մահտեօի Սահակի :

Եփեսոսեան մահտեօի Սահակի :

Եփեսոսեան մահտեօի Սահակի :

Եփեսոսեան մահտեօի Սահակի :

ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏ

Գեր. Եփրեմ Սահակի Արքեպիսկոպոս :

Արթ. Եփրեմ մահտեօի մահտեօի Եփեսոսի աղա :

Գեորգի մահտեօի մահտեօի Եփեսոսի աղա :

Ճանապետ Սահակի աղա :

Սահակեան Եփեսոսի աղա :

Շիրիկեան Գեորգի մահտեօի աղա :

Պաղատ Օհան աղա Եփեսոսի մահտեօի Ս. Եփրեմի :

Փափաքեան Եփեսոսի աղա :

ՏՐԱՊԵՉՈՆ

Գեր. Սահակ Արքեպիսկոպոս (2 օրի) :

Արթ. Գեորգի վարդապետ :

Բարսեղեան Ե. Գեորգի :

Մահտեօի մահտեօի Եփեսոսի աղա :

Մահտեօի մահտեօի Եփեսոսի աղա :

Գեորգի մահտեօի Եփեսոսի աղա :

Եփեսոսեան մահտեօի Եփեսոսի աղա :

Եփեսոսեան մահտեօի Եփեսոսի աղա :

Եփեսոսեան մահտեօի Եփեսոսի աղա :

Եփեսոսեան մահտեօի Եփեսոսի աղա :

Եփեսոսեան մահտեօի Եփեսոսի աղա :

Եփեսոսեան մահտեօի Եփեսոսի աղա :

Եփեսոսեան մահտեօի Եփեսոսի աղա :

Եփեսոսեան մահտեօի Եփեսոսի աղա :

Եփեսոսեան մահտեօի Եփեսոսի աղա :

Եփեսոսեան մահտեօի Եփեսոսի աղա :

Եփեսոսեան մահտեօի Եփեսոսի աղա :

Եփեսոսեան մահտեօի Եփեսոսի աղա :

Եփեսոսեան մահտեօի Եփեսոսի աղա :

Եփեսոսեան մահտեօի Եփեսոսի աղա :

Եփեսոսեան մահտեօի Եփեսոսի աղա :

Եփեսոսեան մահտեօի Եփեսոսի աղա :

Եփեսոսեան մահտեօի Եփեսոսի աղա :

Եփեսոսեան մահտեօի Եփեսոսի աղա :

Եփեսոսեան մահտեօի Եփեսոսի աղա :

Եփեսոսեան մահտեօի Եփեսոսի աղա :

Եփեսոսեան մահտեօի Եփեսոսի աղա :

Եփեսոսեան մահտեօի Եփեսոսի աղա :

Եփեսոսեան մահտեօի Եփեսոսի աղա :

ՓԱՐԻԶ

Բարսեղեան Գեորգի աղա :

Եփեսոսեան Մարգար աղա :

ԲԻՆԱՍ

Եփրեմ աղա Սահակի (2 օրի) :

Գեորգի մահտեօի Եփեսոսի աղա (2 օրի) :

Եփեսոսեան Գեորգի աղա :

ԲԻՆԱՍ

Արթ. Գեորգի վարդապետ տեսուչ Սահակի :

ՅԱՆՎ

ՅՈՒՆԻՍ

Լժմիածին և Լրարատ . Արնդակ Վ . Կաթողիկոսի .	
— Յայտարարութիւն Լրարար ամսագրի .	121—124
Ռեստ Հայրենասիրի .	124
Նախալումն անձին .	133
Խոգալի մահ Լղաթոն Գրիգոր ԼՖէնտիի .	135
Խորհրդածութիւն մը դաստիարակութեան վրայ .	137
Քանի մի խօսք Մշտ Սալըքան գիւղի անցքին վրայ .	140
Լղդարարութիւն .	141
ԺԱՄԱՆԱԿԱԴՐԱԿԱՆՔ . — Լ տոնական տօնակատա,	
րութիւն մը . — Նրադավառութիւն . — Սիրտի	
եպիսկոպոսի Մարաշ գնալը . — Հոգեհանգստեան	
սպաշտօն Լղաթոն Գրիգոր Էֆէնտիի յիշատակին	
համար . — Լ ուր Պերութիւն .	142—144
Լռակներ . — Օսմուլցումն .	144

ԲԱԺԱՆԱԳԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՔ

- Ա. Սիւնը ամէն ամիս Լը հրատարակուի 24 էրեսէ բաղկացեալ . ութանոց
թղթով .
- Բ. Տարեկան գինն է երկու արծաթ Քիճիակէ հանգեթ Խննադարէի մար-
- քովը . կանխիկ վճարելի .
- Գ. Զատ յոնարակ առնել տալովը . տեղք է ամեն մէկ յոնարին չորս գում
- հեկան վճարել .